TUDÓSÍTVÁNY

A

DUNÁNTULI ÁG. HITV. EV. EGYHÁZKERÜLET

SOPRONI NYILVÁNOS

FŐTANODÁJÁRÓL

AZ

$185^{4}/_{5}$ TANÉVBEN.

KIADTA

AZ

IGAZGATÓSÁG.

NYOMATOTT SOPRONBAN ROMWALTER KÁROLNÁL.

REV 98

REV 2010

1. Értekezés.
2. A jelen $184^{4}/_{5}$-diki osk. évben követett gymnasiumi tanterv átnézete.
3. Tanári kar a jelen osk. évben.
4. Tantárgyak a jelen osk. évben.
5. A jövő $185^{5}/_{6}$-diki osk. évben követendő tanterv átnézete.
6. Tanári kar a jövő osk. évben.
7. Tantárgyak s különösen a kézi könyvek a jövő osk. évben.
8. Tápintézet.
9. Tanszerek.
10. Theologia és Seminarium.
11. Vallási, erkölcsi nevelési és fegyelmi ügy.
12. Jótevők.
13. Kivonat a tanári értekezletek jegyzőkönyveiből.
14. A tanuló növendékek átnézete.
15. A tanulók névjegyzéke.
16. Az érettségi vizsgálatok s a jövő osk. év ünnepélyes megnyitása.

Figyelmeztetés.

M. ACADEMIA KÖNYVTÁRA

ORSZÁGOS PEDAGÓGIAI KÖNYVTÁR ÉS MÚZEUM

MTA KÖNYVTÁRÁból
átengedett mű

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

I.

Aristoteles anthropologiája.

Aristoteles divino beneficio iutus nostram sortem miseratus nostrae literariae vitae ducem sese praebuit et nos de coeco ignorantiae carcere pie atque benigne exemit, constrinxitque sub certo praecepto certaque regula, quae ad eruditam et beatam vitam necessaria putavit omnia: non lacessite, non involute, non in opinionum caligine, sed integre, lucide, certe. Et eo ordine, eaque facilitate nobis scientiarum et virtutum viam patefecit, ut plane videatur ab illo divino munere nullum excludi voluisse cui quantulumcunquae mentis adesset, divinius id bonum putans, quod pluribus cognosceret profuturum.

Jacobus Faber Stapulensis. *)

A hellen philosophia a természet vizsgálódásából indult ki. A jón bölcsészek érzéki tárgyakban keresték a dolgok lényegét és utolsó alapját. Illyen jelleme volt a philosophiának egészen Sokratesig. Anaxagoras philosophiája is természeti philosophia, mert értelmi elvének (νοῦς) csak azon jelentősége van, hogy az anyagot mozgásba hozza. Tehát Anaxagoras gondolkodásának is legfőbb tárgya a természet. Csak miután a gondolkodás a tárgybai elmerülés következtében megerősödött; csak akkor volt képes a szellem magát ugy felfogni, hogy a természet fölött áll. Lökést e haladáshoz épen Anaxagoras adott, miután a gondolkodást az anyagtól elszakítva irta le. Ez idő óta a gondolkodás logicai is ethicai kérdések vizsgálódásával foglalkozott túlnyomólag. Ezen irány Sokrates óta lett uralkodóvá. A hellen philosophia kifejlésének második korszakát tehát azon fő különbség jellemzi, hogy a gondolat feljebb áll, mint a tárgy, a szellem feljebb, mint a' természet, a philosophia a közvetlen tárgytól a gondolatra, vagy — ha az illy kitételek nem ijesztők — az eszmére irányozza figyelmét. Ezen elvnek kifejlésén három nagy gondolkodó működött. Sokrates kimondá, hogy a fogalom az önleges (subjectiv) életnek és gondolkodásnak igazsága, Plato a fogalmat eszmeviláagá fejti ki, Aristoteles kimutatja, hogy az eszme a tapasztalati, érzéki világnak lényege. Aristoteles rendszere a hellen philosophiának érett gyümölcse. Azon tétel, melly Plato philosophiájának magvát képezi, t. i. hogy a tárgyias (objectiv) gondolat az egyáltalános valóság, s hogy minden egyéb csak annyiban való, mennyiben a gondolatnak részese, megmarad Aristotelesnél is. Plato azonban a lényeges gondolatok, vagy — mint ő nevezi — az eszmék valóságát a tünemény világtól elszakitja; szerinte az eszme semmiféle tüneményben nincs tisztán kifejezve, noha a' tünemény-világ az eszmék világa szerint van képezve. Ez, és semmi egyéb hiánya nincs Plato speculatiojának Ez igenis lényeges hiány, t. i a tüneményvilág elszakitása az eszmevilágtól. De nála ezen elszakí-

*) Totius naturalis philos. Aristotelis paraphrases per Jac. Fabrum Stapulensem. Friburgi Brisgoiae. 1540.

tás sem megy a tulságig. Szerinte csak egy a lét, egy a valóság. Ezen valóság tökéletes az ideában; tökéletlen a tüneményben, mely az eszmének csak árnyéklata. Hanyan vagyunk, kik — e dualismust tekintve — még ott sem állunk, hol Plato ezelőtt 2000 évvel? Mit Plato meg nem oldhatott, azt megoldotta tanitványa Aristoteles. Ez az eszmét ugy vizsgálja, mint a tüneményben benmaradót, mint a tüneménynek lelkét és lényegét. Nem profanálom a vallást, ha azt mondom, hogy ezen elv párhuzamos a megváltónak azon szavaival: az isten országa bennetek van. Elvének logicájánál fogva Aristoteles nem tekinti a fogalmat elvontnak, hanem concretnak, oly általánosságnak, melly az egyes tüneményekben valósitja és kifejti magát. Mint a virág nem zárja el ékességét bimbajába, hanem a kehelyt kitárja, a szirmokat életre kibocsátja; ugy Aristoteles is a fogalomnak, a gondolatnak kitárulását a tüneményben törekszik kimutatni és megismerni. Szóval nála fő dolog a concret létben az ideát kimutatni. Ha azt mondjuk: az isten a világot legczélszerübben, legtökéletesebben rendezte el, a világ mint istennek teremtménye a legszebb, ez kegyesen és vallásosan hangzik. De a világban épen a tökéletességet, szépséget, valót, lényeget kimutatni, s meg nem állapodni a jámbor kebelnek pusztán csak illy szegény, noha szép reflexióinál és ömledezéseinél, ez egyik módja a legtisztább isteni tiszteletnek. A philosophia tehát épen mivel a világ, a tárgyak lényegét vizsgálja, isteni tisztelet. Ezen isteni tiszteletnek módja: a gondolkodásnak tiszta eleme.

E bevezetésnek czélja Aristoteles álláspontját s viszonyát az őt megelőző gondolkodókhoz kimutatni. Mit róla mondottam, azt rendszerében legtisztábban lehet látni. Vegyük e rendszernek csak egy momentumát — anthropologiáját, ugy, mint rendesen mondjuk — psychologiáját.

Aristoteles anthropologiája természetphilosophiájához csatlakozik. Ő a természetben nem lát pusztán csak külső viszonyokat, hanem azt a czélszerüség és élet szempontjából vizsgálja. Hogy a természetben minden létnek és levésnek czélja van, ez természetphilosophiájának alapgondolata, s e tanban a benmaradó czélmüködést ő emelte először eszméletre. Hogy a természetben hiányok, kinövések, korcstünemények vannak, mellyek a czélmüködést sokszor megakasztják, ezt Aristoteles annak tulajdonitja, hogy a forma nem képes mindenkor az anyagot legyőzni. Azonban a természet egészben véve az életnek mindig tökéletesebb kifejtése, az anyagnak a forma általi fokozatos legyőzése. Ezért az összetett későbbi, mint az egyszerü; a müszeres későbbi, mint a müszernélküli. A müszeres világban mindenütt felfedezi a folytonos átmenetet az élettelentől az élőhöz, a tökéletlenebbtől a tökéletesbhez. Szóval, szerinte a természet nem egy halmaz, nem összefüggetlenség, nem ollyan, mint egy rosz szomormü. Kezdve vizsgálni a természetet a nemmüszeresnél haladva a müszereshez, mindenütt kimutatja a czélmüködést és az életet, a minőségeket és jegyeket, mellyek a természetnek egy körét a másiktól megkülönböztetik. E különbségeket oly mélyen és szépen fogja fel Aristoteles, hogy philosophiájának e részét a természetfürkészőnek nem lehet elegendőképen ajánlani, a természetrajznak ugy is Aristoteles lévén atyja.

Aristoteles szerint tehát a természet fokozatos kifejlés, e kifejlésnek csúcsa az ember, s igy a physicának legfőbb ága az anthropologia. Hogy az ember az egész természetnek czélja, ezt Aristoteles először az által mutatja ki, hogy minden az ember szükségeinek szolgál. Ez azonban csak külső, csak véges czélszerüség, mert itt természetesen azon kérdés állhatna elő, hogy az ember minek szolgál? Aristoteles azt mondja, hogy az ember a természetnek benmaradó czélja, a tökéletes forma, mely felé az egész termeszet törekszik. Az ember alakjában megvan a tökéletes egyarány, s ezen alaknak megfelel az állás. Az ember a legtökéletesebb anyagból van képezve, ő bir legtökéletesebb lélekkel. Jegyezzük meg, hogy Aristoteles az alább megemlitendő fogalom értelmé-

ben a növények és állatnak is tulajdonit lelket. Annak lelke csak tápláló, ezé tápláló és érező. Az emberben e kettőhöz járul az eszes lélek. Szóval az ember az első — de nem idő, hanem fogalom szerint az első — és a legtökéletesebb lét. E tökéletességet Aristoteles először a testi szervezetben mutatja ki. Itt is sok szépet mond ugyan; ebből azonban elég legyen egy jellemző állitás. Aristoteles azt mondja: az embernek keze van, mivel legeszesebb lét. A majomnak igenis négy keze van, de nem mivel a legeszesebb lét. Említettem már, hogy Aristoteles a természetben a czélt keresi s ezt meghatározza viszonyban az eszközhöz is, mely által a czél valósul. Vegyünk egy példát. A hal a vizben él, ezért ugy van alkotva, hogy a vizben fentarthatja magát s igy a hal kopoltyuit a viz természetéből kell felfogni, s megforditva, mivel egyszer kopoltyukkal van képezve, a vizben él. Tehát az állatnak működése, czélja egy eszközt nyer, mely által fentartja magát, mely fogalmának megfelel. Igy van ez mindenütt ott, hol czél van. A természeti tárgy nincs a nélkül, mi természetére nézve szükségképeni s ez az czél miatt van. A majomnak négy hosszu keze van, mivel a gyors mászásra van képezve. Az embernek ellenben azért van keze, mivel eszes lét. Az emberi észnek működése szükségképen kivánja e műszert. Embernél a szem, fül; a száj, láb mozgása, mind szellemi működést valósit; sőt az egész testet oly müszerré képezi ki, melyből a szellem sugárzik ki. Olly dicső az emberi test, hogy az ige megtestesittetik benne! A kéznek csudálatos sokoldalusága által pedig csak nem minden szellemi működést véghezvihetünk, ugy, hogy a kéz az ember és a külvilág között a legtökéletesebb közvetitő. Az áldó, fohászkodó, esküvő, ég felé emeli kezeit; használhatjuk azt fegyverül. Mennyi szellemi tartalmat nem fejezhetünk ki a kéz által a taglejtésben? Aristoteles tehát nem ok nélkül mondja, hogy a kéz a műszerek műszere. Lehet a majomnak ezer keze, nem fog az képet festeni, szobrot faragni, irni, fát ültetni, gőzgépet csinálni stb. mivel nála azon czél és működés hiányzik, melynek az emberi kéz oly ügyes végrehajtója. Ugyanazon eszközről tehát ugyan azon czélra, működésre nem következtethetünk.

Fontossabb az emberi lélek fölötti vizsgálódás. A lélek Aristoteles szerint entelechia — a müszeres testnek eredeti életelve; vagy a lélek a testnek formája és lényege, mozgató — és végoka. Mint a forma az anyaghoz, *) ugy áll a lélek a testhez. A lélek szerinte nem maga a test, de nincs is e nélkül s olly ferdének tartja azon kérdést, hogy a lélek és test egye, mint azt, ha valaki kérdi, hogy a viasz és formája egy e? A test és lélek különbözők fogalmuknál, — elválhatlanok lételüknél fogva. Ez igen szép és mély elv, de látni fogjuk, hogy azt következetesen keresztül vinn nem tudta.

Azonban Aristoteles meg nem elégszik a lélek fogalmának abstractiojával, mint azt az u. n.i észbeli lélektan teszi, melly a lélekről legfeljebb annyit mond, hogy halhatatlan, egyszerü, stb. A lélek Aristoteles szerint általában az élőnek elve. Az élet különböző fokozatokon fejlik ki. A legalsóbb fok a növényi élet, s a lélek, mint ennek alapja, a tápláló lélek. Ehez legközelebb áll az állati élet, mellynek minőségi jegye az érzés. E kettőhöz járul emberben a νοῦς. Ész, vagy gondolkodás legjobban teszi ki e szót. A latin forditó azt intellectus szóval fejezi ki. Noha az elsőről is igen sok szépet és tanulságost mond Aristoteles, elég lesz csak a két utolsóval foglalkoznunk.

Az érzés Aristoteles szerint egy lehetőség — mi befogadásnak mondjuk — és tevékenység. Az érzőnek első változása az által idéztetik elő, mi az érzést okozza; de ha az érzés már megvan, akkor az érzést ugy birjuk, mint ismeretet. A hatás kivülről, mint szenvedő állapot az első; de azután azon működés áll elő, melly ezen tartalmat sajátjává teszi. Ez helyes felfogása az érzésnek.

*) A formáról és anyagról a metaphysikában szól s milly szépen!

Egészen közönyös az, hogy kivülről, vagy belülről határoztatunk e meg. Mind a két esetben meg van a szenvedőlegesség tényezője. Az érzőnek visszahatása abban áll, hogy az érzett tárgyat öncselekvőleg fölveszi. Minden érzésben közös az, hogy mindegyik a dolgok formáit anyag nélkül veszi fel, mint viasz a pecsétnyomónak csak jegyét, de nem az érczet. Aristoteles ezen egyszerü összehasonlitása is félreértéseket szült. Semmi mást nem akart általa mondani, mint azt, hogy a lélek a formát veszi fel, de nem azt, mintha a lélek nem volna egyéb, mint olly szenvedő hely, hol a tárgyak alakjai csak lenyomatnak. Sőt inkább szerinte a lélek nem csak szenvedő felvétel; hanem működés is, mert a külső testnek formáját átváltoztatja és sajátjává teszi. Az ember az érzés fokozatán is egészen más mint az állat. Az érzés ismeretünk birtokává lesz. Hogy az érzés erőt ne vegyen rajtunk a kellemes érzést mérsékeljük, a kellemetlent enyhitjük. De ez csak a gondolkodás által történik. Azon erő tehát, melly által az ember az érzésben is más mint az állat, a gondolkodás. A miveletlen ember igenis a gyakorlati érzéstől jobban függ mint a mivelt. A miveletlen ember sirása, nevetése másképen nyilatkozik mint a mivelté! Az öt érzékről Aristoteles nem csak terjedelmesen szól, hanem azokat az észrevételnek a négy elemhezi viszonyából igyekszik le is származtatni, p. o. látást a vizből, hallást a levegőből. Ez igenis ki nem elégitő törekvés, de az rejlik benne, hogy mindegyiknek saját müködési körét akarta kijelelni.

Az érzésből ered a képzelő erő, (φαντασία imaginatio) melly a léleknek mozgása valódi észrevétel által előidézve, tehát a szemléletnek egy utóhatása. A képzelő erő tehetségünkben áll, mert tetszésünk szerint alkothatunk magunknak képeket és olly jegyeket mellyek az emlékező tehetséget segitik. A képzelő erő működik az éberség és álom állapotában. Arist. szerint az álom is a képzelő erőnek csak egy sajátságos neme. A kérdés azonban épen ezen sajátság. E tételekben a képzelő erőnek szabad működése van kifejezve s e szabad működést Arist. kiemelte viszonyban az érzéshez is. A képzelő erő kapcsolatban valamely észrevétel származásának öntudatával, az emlékező tehetség (μνήμη). Ez által az érzéki hatás megmarad lelkünkben. Az emlékező tehetség a gondolkodás működése által előidézve, — a visszaemlékezés (ἀνάμνησις reminiscentia). Ez csak az embert illeti, mivel csak neki van akarata. A képzelő erőből származik a kivánság is, melly az önkényes mozgásnak alapja, mert mi a kivánságot mozgásba hozza, az mindig a kivánatosnak szemlélete, vagy képzelete. Ignoti nulla cupido.

Aristoteles szerint a lélek azon fokához tartoznak mind ezen működések, mellyekkel az állat is bir. De az emberben a tápláló és érző lélekhez járul egy harmadik tényező, az ész, vagy gondolkodás (νοῦς). Ez lényegénél fogva rokon az istenivel, de formája egyéni létel. Aristotelesnek ezen tana nem ellenkezik keresztény képzeteinkkel. Nem azért hozom ezt fel, mintha Aristotelesnél kellene a keresztény elveket keresni. Ez nem lehet azon oknál fogva, minthogy Aristoteles philosophiája korábbi, s a kereszténység Aristoteles philosophiájának nem előzménye. Csak a kettőnek megegyezőségét akarom kiemelni, hogy mindjárt tisztában legyünk, miszerint a felhozott pontban, ha azt vallási szempontból is tekintjük, semmi botrányos nincs. Az ész, igy szól továbbá Aristoteles, egyszerü, nincs összevegyitve, szabad minden anyagtól, mert csak mint illyen képes a tárgyakat meghóditani. Az ész nem csak a tárgyak lételét ismeri meg, hanem azok lényegét is. Aristoteles tehát máskép gondolkodik mint Kant s helyesen. Az ész szenvedés nélküli, gondolkodása csak kifejlése azon tartalomnak, melly benne eredetileg létezik. Az ész tehát ezek által lényegesen különbözik az érzéstől. Aristoteles modora általában az, hogy midőn a léleknek valamelyik működését fölveszi, azt nem csak magában véve irja le, hanem össze is hasonlitja a vele legrokonabb

lelki működésekkel. Az érzés eltompulhat, p. o. heves szag, vagy nagy fény által; ellenben az ész, miután valami nehezet gondolt, a könnyebbet annál jobban fogja gondolni. Csak a gondolkodásban van tökéletes működés. Sem a teremtő, sem a cselekvő működés (az az: képzelet, akarat) nem tökéletes, mivel czélja mindkettőnek magán kivül van s ezért mindkettőnek anyagra van szüksége. E pontra vézve Aristotelesnek nincs igaza mert p. o. valamelly erénynek czélja benmaradó. Ettől azonban elvonva Aristot. igen szépen szól az erényről s Sokrates nyomán azt mondja hogy nem a külső tettet kell vennünk, hanem a lelkület a fő dolog.

Azonban emberben ez ész soha nem áll elő tisztán; hanem miután a kifejlés törvényének van alávetve, benne is haladást kell felvennünk a tökéletlenebbtől a tökéletesebbhez, különbséget a lehető és tettleges között. Az ész először a gondolkodásnak csak képessége, ki nem fejlett elve — tabula rasa. — Aristoteles az üres lapot nem ugy értette, hogy azt a tárgyak irják be, ugy, hogy a gondolkodás csak valami külső adomány és szenvedő működés volna. Azon összehasonlításnak itt csak azon értelme van, hogy az ész a valóság előtt csak lehetőség, mint a mag csak a lehetőség szerint növény. Minden lehető, egy ezt megelőző tettleges által emeltetik valóságra. A kettő tehát szükséges az emberi észben is. Ezért Aristoteles megkülönbözteti a szenvedő és cselekvő észt. Abból minden lesz; ennek jelleme, hogy mindent tesz, működik. Csak az utolsóról mondja, hogy egyáltalános működés, a testtől elszakitható, örökös, halhatatlan, általában véve oly folytonos gondolat működés, mint az isteni; idő szerint azonban a valóságos gondolkodást megelőzi a gondolkodás képessége (potentia). Azonban, hogyan kelljen e képességet gondolnunk s hogy lehet az ész, melly lényegénél fogva tiszta működés egyszersmind szenvedő is, az nem világos. A kettős ész tehát műszeres egészbe nem foly össze. Azonban az érzéki lélek működéseit igenis lényegesen vonatkoztatja az észre; először azért, mivel a gondolkodás kifejlése felteszi a szemléletet, képzetet mint feltételt. Képzelem magamnak, p. o. a kést, fejszét, fürészt stb. s most ezeket az „eszköz„ categoriája alá foglalom. A képzes különbfélesége az eszköz fogalmának egyszerüségében egészen elenyészett. Ama vonatkozás lényeges másodszor azért, mivel az ész működése elméleti tekintetben szerinte érzéki kép nélkül soha sincs; gyakorlati tekintetben pedig a kivánságot idézi elő. Amannak alapja az,hogy az általános fogalmak az érzéki, egyes tárgyaktól elszakitva nem léteznek. Ezért Aristoteles helyesen azt mondja, hogy a gondolatot egy kép (φάντασμα) kiséri, p. o. ha az eszköz fogalmát gondolom, ehez mint példa a kés, fejsze, fürész stb. csatlakozik. Az ész, vagy a gondolkodás viszonyát az érzékihez és képhez Aristoteles tehát helyesen fogja fel. Mert igen természetes, hogy ugyan azon tartalom létezhetik épen ugy a szemlélet és kép, mint a tiszta gondolkodás formájában. A forma a tartalmon semmit sem változtat, a tartalomnak csak a megismerő egyénhez van más viszonya. Ez igen légyeges nevelési, politicai, vallási szempontból. Midőn Krisztus azt mondja: hol ketten, vagy hárman nevemben együtt vannak, ott én köztük jelen vagyok. Ezen kép „én köztük" épen szellemét fejezi ki. A népek a rosznak elvét Ahrimanban, ördögben, sátánban képzelik magoknak. Csaknem minden magyar népmesében szó van az ördögről; de az ördög mindenütt a rövidebbet húzza. E képben azon gondolat van kifejezve hogy a jó erősebb a rosznál hogy a rosz maga semmisíti meg magát. A közmondásokban és példabeszédekben, mellyek képiesek, mindig egy lapigazság rejlik. Minél közelebb állanak a népek a természeti állapothoz, annál inkább túlnyomó nálok azon forma, hogy a gondolatot csak a képben birják. A sokaságot fölötte nehéz a tiszta gondolat széditő magosságára emelni. A philosophusok sorsa üldöztetés szokott lenni, midőn az igazságot, melly már a nép öntudatában, a kép rámájába befoglalva él, a képtől elválasztva tisztán mondják ki. Ezért kellett Sokratesnek a méregpoharat kiüriteni.

Aristoteles szerint a gondolat csak az által hat a kivánságra is, hogy a gondolatot a kellemesnek, vagy kellemetlennek képe kiséri. Azonban a gondolkodás hatását a kivánságra nem kell ugy gondolni, mintha amaz emennek alapja volna. A szemlélet, képzet, gondolkodás igen is feltétele a kivánságnak, mennyiben az ezt felgerjeszti. A kivánság tehát az észnek részese, feltétele s az elméleti ész ekép gyakorlativá fejlik ki vagy is akarattá. Aristoteles az akarat lényegét ugy fogja fel, mint szabadságot. Az akarat legyőzheti az ösztönt, kivánságot. Az ember ura és okozója saját tetteinek. Az erkölcsi cselekvésnek utolsó forrása az akarat, vagy is azon képesség, melly az ésszerü és érzéki között határoz. Az akaratnak szabadsága, mint önelhatározás e tételekben igenis ki van mondva, de csak negativ és formai módon. Mert az ösztönnek, kivánságnak legyőzése, határozás az észszerü és érzéki között, mindez még nem ad tiszta belátást az akarat szabadságába. Mind ezekből hiányzik még az akarat szabadságának positiv határozata. Helyes azonban azon felfogás, hogy a gondolkodás mint az akaratnak szükségképeni feltétele és előzménye áll elő.

A lelki életnek összege Aristoteles szerint egy szakadatlan lánczolata a mindig magasabb kifejlésnek. Az élet közalapjából, t. i. a táplálat és nemzés erejéből kifejlik az érzés, ebből a képzelő erő stb. A lelki élet legmagasabb foka is ezek alapján fejlik ki, működésében is nem nélkülözheti ezeket, s mint láttuk, mind elméleti, mind gyakorlati tekintetben lényeges viszonyban áll ezekhez. De a léleknek egyes működéseit, viszonyban egymáshoz, is nem tekinti Aristoteles ugy, mint részeket, darabokat, vagy, mint a tapasztalati lélektan, mint külön álló tehetségeket; hanem mint a léleknek kifejlési fokait. A léleknek alsóbb formája a felsőbben alkatrészképen benrejlik, mint p. o. gyermekkor az ifju, mind kettő az érett korban. A léleknek mind ezen működései, noha különbözők, valójában csak egy alaperőt képeznek. Aristotelesnél tehát a különbség az egységre, a részleg az ezt átható általánosra van visszavezetve. Igy gondolkodni annyit jelent, mint philosophálni per eminentiam.

Csak egy pontban hiányzik a léleknek egységes élete — az észről szóló tanban. Láttuk Aristoteles tanát, melly szerint a léleknek minden működése a testszervezethez van kötve. De az ész szerinte a testtől elszakitható. Ez tehát a lelki életnek egészen más elve, az emberben az egyedül isteni, a halhatatlan. E hiány azonban Aristoteles alapelvéből következetesen fejlett ki, mert szerinte az ész mint tiszta forma az anyaggal össze nem keverhető, túl van minden változáson, tehát kifejlésen is. De épen ebből világlik ki, hogy az észnek és a lélek többi mükedéseinek egysége Aristotelesnél meg van gyengítve. Aristoteles iparkodik ugyan a lelki élet egységét megmenteni, midőn az észt a lélek érzéki életére vonatkoztatja; de a valódi egység kimutatása nem sikerül neki. Itt is előáll azon nehézség: ha az ész tiszta működés, hogy lehet az már csak részben is szenvedő, s ha a testtől végkép elszakitható, miért szorúl erre mégis annyira, hogy a gondolkodásnak az érzéki képre szüksége van?

A lelki élet egységhiányát Aristotelesnél különösen Zeller emelte ki helyesen s a hiányt vizsgálta alkalmazásban is, különösen e három fő kérdésben: a lélek támadásának, szabadságának és személyes fenmaradásának kérdésében. Lássuk Zeller*) nyomán a három kérdést. Ebből legalább azt tanulhatjuk példában, hogy az elméleti vizsgálódás mindig gyökere a gyakorlat gyümölcseinek.

Aristoteles az első kérdést alapelveinél fogva nem oldhatja meg kielégitőleg. A lélek szerinte, mint tudjuk, a test entelechiája. Tehát sem a lélek test nélkül, sem a test lélek nélkül nem gondolható. A kettő tehát együtt támadt. De mennyiben az ész nem lett, nem szenved e tekintetben a

*) Philos. der Griechen Tübingen 1844.

lélek nem támadhatott. Aristoteles megengedi mind a kettőt. Első esetben tagadja a lélekvándorlást, minőt a költői Plato tanított. A lélek mint a test elve, ebben valósul. Szerinte a lélek csirája — hogy egy programmban abstracte mondjam ki azt, mit Aristoteles concrét módon fejez ki — a férfi erőhöz van kötve. Érintőlegesen legyen itt mondva, hogy e pontra is különös figyelmet fordit politikájában s erre nézve is status által adandó törvényeket sürget. Természetes dolog olly férfinál, ki szerint a status az erkölcsi közösségnek valósitása. A férfi erőből fejlik ki először a lelki életnek tápláló, — azután magasabb formája. Mind ez azonban a léleknek csak érzéki oldaláról áll. De hogyan támad az ész? Különösnek fog előttünk látszani, a mint e kérdésre felel. Azt mondja ugyanis, hogy a lélek kivülről jött az emberbe. Hogy mikép történt ez? arra választ természetesen nem adhat.

Aristoteles, mint láttuk az akaratról a szabadság praedicatumát mondta ki. Szabadság, önelhatározás az akarat lényege. De a szabadság Aristotelesnél csak formális, önkény, midőn azt mondja, hogy hatalmunkban áll jóknak vagy rosszaknak lenni, hogy urai vagyunk cselekvéseinknek. A szabadságot csak ugy bizonyitja be, hogy utal a tapasztalásra és az általános meggyőződésre. Hogy a jó és rosz között szabadon, belátásom után választhatok, ezzel még nincs kimondva az, hogy hol van a szabadság sulypontja? Az ész Aristoteles szerint tisztán elméleti; gyakorlati csak a kivánság, mert ez a mozgás elve. De a kivánságban nem állhat az akarat lényege, mert ez a kivánságot legyőzi. Aristoteles ennél fogva ugy fogja fel az akaratot, mint ésszerüségből és érzékiségből összetett működést. E kettő közül hova esik a személyes elhatározás? azt belátni nem lehet. Az észbe nem, mert ez csak elméleti és általános; a lélek érzéki részébe nem mert ez ellen épen az ész harczol. Itt tehát Aristoteles ellentétes határozatok között ingadozik. A lélek érzéki részében kiemel ugyan egy oldalt, melly az ésszerüség befogadására képes s az észben ismét egyet, melly a kivánságra vonatkozik. De e különbségeket nem határozza meg. Szóval a személyes elhatározás elvét, melly a lélek ésszerü és nem — ésszerü része közt fekszik, megtalálni nem tudja. Azonban a személyesség elve a hellen öntudatban még hiányzott.

Ha a lélek támadt el is kell enyésznie; ha nem támadt, úgy halhatatlan. De tudjuk, hogy Aristoteles szerint csak az ész nem lett, tehát csak ez halhatatlan. Az ész azonban nem individualis, hanem általános. Az öneszmélet a szenvedő észhez van kötve, minthogy csak ennek van viszonya a testhez. Személyes halhatatlanságot tehát Aristoteles nem tanit. A jámbor kebelt, melly fáradalmainak és szenvedéseinek jutalmát várja, e tan ki nem elégiti. Aristotelesnél az van: hogy az ember csak az ismeret által halhatatlan, mert csak mint gondolkodó szabad, tiszta és nem halandó, nem állati lélek. Hogy a gondolat, a szellem örökkévaló, ezt képzeletünk a halhatatlanság képében fejezte ki.

E három kérdésből is láthatjuk, hogy a philosophiának elméleti vizsgálódásai alapul szolgálnak olly kérdéseknek, mellyek az ember legszellemibb, legfőbb érdekeit teszik.

Noha tehát Aristoteles szép összefüggésben adja elő a lélek működéseinek kifejlését a legalsóbb foktól kezdve felfelé az ész fogalmáig; mindazáltal megszakad az összefüggésnek fonala ott, hol az ész viszonyát a lélek érzéki oldalához fejtegeti.

Kérdés lehet még itt, hol rejlik utolsó alapban e hiánynak oka? E czikk elején láttuk, hogy Plato az ideát a tüneménnyel nem tudta összegyeztetni. Aristoteles a kettőt ugy fogja fel, mint két tényezőt, melly egymást kölcsönösen kiegészíti. Az idea nála a forma, a tünemény az anyag, s a kettő lényegesen vonatkozik egymásra. A tartalom mindkettőnél ugyanaz, csak a lét formája kü-

lönböző, p. o. a törvények tartalma ugyanaz, mi a tüneményé. Azonban Aristoteles a két elvet pusztán csak felteszi, s ezért ő is visszaesik a formának és anyagnak dualismusába. E dualismust láttuk lélektanában is. Az ész a tiszta forma, e léleknek marandó lényege, kifejlés nélküli; az érzéki oldal ellenben változó, enyésző, szenvedő. Azért ezen ellentétes határozatok öszhangzó egységbe össze nem folyhatnak. Adjuk hozzá ez alaphiányhoz azt, hogy lélektanából némely lelki működés hiányzik, hogy a kifejlés lánczolatába némely lelki működés lánczszeme nem a kellő helyen áll, hogy nála is, mint Platonál túlnyomó az ész az akarat fölött. Ezek ellenére is el kell ismerni a nagy haladást, mellyet a lélektan Aristoteles által nyert. Midőn a lelket ugy határozta meg, mint a test entelechiáját, ő fogta fel helyesen a lélek lényegét és viszonyát a testhez, ő alkalmazta a kifejlés fogalmát a lélekre. Minden lélektan, melly e névre érdemes akar lenni, igy fogja a szellemet vizsgálni. Sem az észbeli, sem a tapasztalati lélektan ki nem elégit. Abból hiányzik az élet; ez a szellemet eldarabolja. Leirja ugyan egyes ugynevezett „tehetségeit“ de olly modorban mint midőn p. o. a természetrajzban a majom után a denevért irjuk le. A különálló tehetségek szerinte csak a kölcsönös hatás által függnek össze egymással.

De továbbá nem e magas szempont az? midőn Aristoteles azt mondja, hogy a lélek mikrokosmus, midőn azt állitja, hogy a lélek bizonyos tekintetben minden létező.

Igazi alapitója a lélektannak, a philosophia e fontos ágának Aristoteles volt. És hogy ne volna fontos egy olly tudomány, mellynek tárgya: emberi szellem, tehát az, mi lényegemet teszi, mi életemnek azon lángja, mellyről Csokonai azt mondja: — Te! — — — — —

Ki önnön erődet vizsgálod, képzeled;
Te, ki ismerni tudsz sok ezer dolgokat,
Azoknak formáját, számát, nagyságokat;
Ki itélni is mersz, te kinek nem elég
Ez a megteremtett levegő, viz, föld, ég;
Hanem magad körül épitsz uj világot
Majmolván a munkás mindenhatóságot.
Te! ki által mozgok, növök és dolgozok,
Eszmélek, itélek, vágyok, gondolkodok,
Örvendek, busúlok, reménylek és félek
Te csuda valóság belém szállott lélek. *)

És noha az újkor a szellem körét mélyebben és terjedelmesebben vizsgálta át, noha e téren sok olly kérdést oldott meg, mellyet az ókori philosophia az emberi nem lassankinti fejlődésének törvényénél fogva meg nem oldhatott; mindenkor öröm és gyönyörüség lesz foglalkozni olly rendszerrel, melly az elvet helyesen felfogván a további fejlődésnek biztos fonalát kezünkbe adta s melly épen ez oknál fogva a népek tanitója és mestere lett.

*) Mintha csak Aristoteles szólana. A magyar fej megyezik a görögge.

Domanovszki Endre.

II.

A jelen $185^{4}/_{5}$-ki oskolai évben követett gymnasiumi tanterv átnézete.

Osztály.	Vallás.	Latin.	Görög.	Magyar.	Német.	Földrajz és Történelem.	Mathematika és Propaedeutika.	Természeti tudományok.	Ének.	Szépirás.	Hetenkinti tanórák száma.
I.	2.	8.	—	2.	3.	3.	3.	2.	2.	1.	26.
II.	2.	8.	—	2.	3.	3.	3.	2.	2.	1.	26.
III.	2.	5.	5.	2.	3.	2.	3.	3.	2.	1.	28.
IV.	2.	5.	4.	2.	3.	3.	3.	3.	2.	1.	28.
V.	2.	6.	4.	2.	3.	3.	3.	3.	2.	—	28.
VI.	2.	6.	4.	2.	3.	3.	3.	3.	2.	—	28.
VII.	2.	5.	4.	2.	3.	3.	4.	3.	2.	—	28.
VIII.	2.	5.	4.	2.	3.	3.	2 Math. 2 Prop.	3.	2.	—	28.
Öszveg	16.	48.	25.	16.	24.	23.	26	22.	16.	4.	220.

Jegyzetek 1) E tanterv s más kimutatások nyomán a m. cs. k. oktatási ministerium e f. év mart. 23-kán kelt 3620-ik szám alatti kegyes kibocsátványa által a tanodát a régóta élvezett nyilvánossági jogába visszahelyezte.

2) A vallásbani előadások két egymásután következő osztályokban egybekapcsoltattak mi azért tartatott czélirányosnak, mivel a tanulók előkészültsége és a tantárgy mivolta az osztályonkénti elválasztást szükségessé nem tevé.

3) Az oskolai szervezet 54 §-a nyomán az ének a gymnasium 8-a szépirás pedig 4 osztályaira nézve kötelező tantárgyaknak tekintettek, az énekben a tanulókra hetenkint 16 óra az illető tanárra pedig egybekapcsolás következtében 4 óra esvén; a szépirás a tanulókra nézve négy órát, a tanitót illetőlg 2 hetenkinti órát vett igénybe.

4) A harmadik osztályban a történelem csak két órában adatott elő, különben a hetenkinti órák öszvege szaporodott és ezen osztály 29 órával minden osztályok felett túlterheltetett volna.

5) Ámbár az 1852-dik évi átmeneti tanterv (lásd: Gymn. Zeitshr. 5. Heft S. 412) a mathematikát a VIII-dik osztályból kizárja: mind a mellett szükségesnek tartatott annak két hetenk. órákbani előadása részint a tavali előadások ismétléséül, részint a tantárgy folytatásául. —

6) A természeti tudományok nem az átmeneti tanterv, hanem az „Organisations-Entwurf“ szerint (l. 181 lap) szabályoztattak, mert a szükséges előkészületek már a tavali osk. évben megtörténtek.

III.

Tanári kar.

1. **Domanovszki Endre** r. tanár a VIII-dik osztály osztálynoka.
   Tantárgyai: Propaedeutika 8-dik osztályban.
   Magyar nyelv 5. 6. 7. és 8-dik osztályban.
   Történelem 5. és 7-dik osztályban.
   Azonkivül vezénylette a magyar ir- és szavalati gyakorlatokat, mellyekben a felgymnasiumi tanulók hetenkint kétszer vettek részt, a magyar ifjusági könyvtár felügyelete is őt illetvén. Hetenkinti óra . . . . . 18.
2. **Hrabowszky Dávid** r. tanár a VII-dik osztály osztálynoka.
   Tantárgyai: Német nyelv 7 és 8-dik osztályban.
   Latin nyelv 7-dik osztályban.
   Történelem 6- és 8-dik osztályban.
   A német ifjusági könyvtár felügyelője. Hetenkinti óra . . . . . 16.
3. **Király József Pál** r. tanár s igazgató.
   Tantárgyai: Természettan 7-dik osztályban.
   Latin 8-dik osztályban. Hetenkinti óra . . . . . 8.
4. **Kleeblatt Hermann** r. tanár, az I-ső osztály osztálynoka.
   Tantárgyai: Német nyelv 2-dik osztályban.
   Magyar nyelv 2- és 3-dik osztályban.
   Latin 1-ső osztályban.
   Természetrajz 1-ső osztályban. Hetenkinti óra . . . 17.
5. **Lehr András** r. tanár, az V-dik o. osztálynoka.
   Tantárgyai: Latin a 4- 5- és 6-dik osztályban. Hetenkinti óra . . 17.
6. **Malatides Sándor** h. tanár. —
   Tantárgyai: Szám és nézlettan 1- 2- 3- és 4-dik osztályban.
   Magyar nyelv 4-dik osztályban.
   Földrajz 1-ső osztályban. Hetenkinti óra . . . . 17.
7. **Petrik János Jakab** r. tanár s a VI-dik oszt. osztálynoka.
   Tantárgyai: Vallás a 7- és 8-dik osztályban.
   Görög az 5- 6- és 7-dik osztályban. Hetenkinti óra . . 16.
   A tanári értekezletek tollvivője. —
8. **Poszvik Gusztáv** r. tanár s a IV-dik oszt. osztálynoka.
   Tantárgyai: természettudomány a 2- 3- 4- 5- és 6-dik osztályban.
   Német nyelv az 1-ső osztályban. Hetenkinti óra . . . 17.
9. **Rajcsányi János** r. tanár a III-dik oszt. osztálynoka.
   Tantárgyai: Latin a 3-dik.
   Görög a 3- és 4-dik osztályban. Hetenkinti órák . . . 14.

10. **Schranz János** h. tanár. —
Tantárgyai: Német nyelv a 3- 4- 5- 6-dik osztályban.
Történelem a 2-dik osztályban.
Magyar nyelv az 1-ső osztályban. Hetenkinti órák . . . 17.

11. **Turcsányi Adolf** r. tanár.
Tantárgyai: Mathematika az 5- 6- 7- 8-dik osztályban.
Természettan a 8-dik osztályban.
Szépirás az algymnasiumban. Hetenkinti orák . . . 17.

12. **Zsarnoviczky György** r. tanár a II-dik oszt. osztálynoka.
Tantárgyai: Latin a 2-dik osztályban.
Történelem a 3- és 4-dik osztályban.
Enek az egész gymnasiumban. Hetenkinti órák . . . 17.

13. **Müllner Mátyás** r. theol. tanár könyvtárnok s a tápintézet gondnoka.
Tantárgyai: A gymnasiumban görög a 8-dik osztályban.
Latin irály a 7-dik osztályban. Hetenkinti órák . . . 5.

14. **Pálfy József** r theol. tanár; a theologiai s néptanitó intézet igazgatója; gymnasiumi exhortator.
Tantárgya: Vallás a 3- 4- 5- és 6-dik osztályban. Hetenkinti órák . . 4.

1. Jegyzet. Ha a tanulókra vonatkozó hetenkinti órák öszvege = 220 a tanárok hetenkinti óráinak öszvegével = 198 öszvehasolittatik: e látszólagos eltérés — egybekapcsolásnál fogva — eképen egyenlittetik ki:

	A tanárokra esett		a tanulókra esett	
vallásban	8	. . . . .	16	óra
énekben	4	. . . . .	16	„
szépirásban	2	. . . . .	4	„
	14	. . . . .	36	„

E szerint 36 — 14 = 22, tehát 220 — (l. a II. sz. alatti táblát) 22 = 198 = a tanárok hetenkinti órái, s végtére 198 + 22 = a tanulók hetenkinti órái. —

2. Jegyzet. Rendkivüli tanitók: Steinacker K. rajztanitó, Mauginet István gymnastikatanitó; Prohászka József és Bitterlich Albert uszómesterek.

Jurry S. stenographiai és Lichtenstern Hermann mnemotechnikai tanitó; hebér vallás-tanitó Stix S.

IV.

Tantárgyak az $185^4/_5$ oskolai évben.

I-ső osztály.

1. **Vallás** 2 óra. A kis káté végig. Bibliai történetek az új szövetségből. A második osztállyal egybesitve.
2. **Latin nyelvtan** 8 óra. A rendes hajtogatások; az öt rendes ejtegetés fő és mellécknevekkel s ez utóbbiak hasonlitgatása; latin- magyar- német forditások; emlékelés; otthoni dolgozatra hetenkint egy feladás. Kézi könyv: Szepesi 1-ső rész.
3. **Magyar nyelv** 2 óra. Nevek és igék alaktana, s a rendes igék hajtogatása; a magyar tudós társaság elemi nyelvtana (1-ső osztály számára) szerint. Olvasmányok Gáspár János és Kovács Antal szerint; kéthetenkint egy feladat.
4. **Német nyelv** 3 óra. Nyelvtan a nevek s rendes igék hajtogatásáig; forditásbani gyakorlatok olvasás a kézi könyvből, szavalmányok. Tankönyv: Töppler német nyelvtana.
5. **Földrajz** 3 óra. Az egész föld rajza; a politikai földrajz főpontjai. Kézi könyv: Bellinger, forditva Fényes Elek által.
6. **Számtan** 3 óra. A számok irása, kimondása; a négy műtétel elvont és különnemű öszvevonható mennyiségekkel, szinte a tört számokkali négy műtét. Szemlélettan elemei: vonalok, szögök, párhuzamos vonalok, idomok nemei rajzolása, szerkesztése Moznik szerint.
7. **Természetrajz** 2 óra. Természetrajzi előismeretek. Állattan emlősök, rovarok, férgek, képek előmutatásával. Kézikönyv: Hanák.
8. **Ének** 2 óra hetenkint.
9. **Szépirás** 1 óra hetenkint. —

II-dik osztály.

1. **Vallástan** 2. óra. Az első osztállyal öszvekapcsolva.
2. **Latin nyelv** 8 óra. Szepesy Imre latin nyelvtana szerint 2-dik rész, 4-dik kiadás. Előadatott a latin nyelvtannak az igékre vonatkozó része elméleti s gyakorlati tanmódszer szerint; elemezés, alkalmaztatás, kéthetenkinti otthoni dolgozatok; azonkivül „conjugatio periphrastica.“
3. **Magyar nyelv** 2 óra. A magyar t. társaság nyelvtana szerint az egész nyelvtan. Olvasókönyv: Gáspár János és Kovács Antaltól; kéthetenkinti otthoni munkák különös tekintettel a szép és helyesirásra.
4. **Német nyelv** 3 óra. A nyelvtani szabályok tárgyalása; helyesirás, olvasás, emlékelés. Tankönyv Töppler német nyeltana. Olvasókönyv: Mozart 1-ső kötet.
5. **Történelem s földrajz** 3 óra. A földrajzi elemek ismétlése mellett az ókor 476-ikig Pücz Vilmos és Kis Lajos szerint.
6. **Számtan** 3 óra. Tizedes törtek, viszonyok, arányok, hármas szabály kölönféle nemei. Nézlettanból a három és sokszögök rajzolása, osztása, térszinük kiszamolása és változtatása Moznik szerint.

7. **Természetrajz** 2 óra. Állattan, növénytan Hanák szerint.
8. **Ének** 2 óra hetenkint az 1-ső osztálybeliekkel.
9. **Szépirás** 1 óra hetenkint részint az 1-ső osztálybeliekkel, részint külön órákban is a kevésbé jártasokra nézve.

III-dik osztály.

1. **Vallástan** 2 óra. A reformatio története s bibliai olvasmányok népszerü magyarázattal, szabad előadások nyomán.
2. **Latin nyelv** 5 óra. A szófejtés és kötés lényeges szabályai; fordítások; irálygyakorlatok. Cornelius nepos fordítása, taglalása, emlékelés; kéthetenkint egy irásbeli advány. Kézikönyv Szepesy szókötéstana.
3. **Görög nyelv** 5 óra. Olvasás, névragozás, igehatározók számnevek és kötszók; fordítások görögből magyarra s magyarból görögre helyesirási gyakorlattal öszvekötve; emlékelés. Kézi könyv; Szepesy Imre hellen nyelvtana.
4. **Magyar nyelv** 2 óra. Mondattan gyakorlatilag; olvasás, szavalás; kéthetenkinti otthoni munka. Kézi könyv: a magyar tudós társaság nyelvtana; olvasókönyv szerkesztve Gáspár János és Kovácsi Antal által.
5. **Német nyelv** 3 óra. A nyelvtan egészen előadva; olvasás, az olvasott darabok fordítása, magyarázása s a szebb helyek emlékelése; helyesirás tekintettel a szépirásra is; holnaponkint 2 dolgozat. Kézi könyv: Töppler német nyelvtana.
6. **Történelem és földrajz** 2 óra. Középkor a keresztes háborukig bezárva. Kézi könyv: Pütz Vilmos Vincze Paulin által magyaritva.
7. **Mennyiségtan** 3 óra. Ellentétes mennyiség; négyletgyökvonás, köbösgyökvonás; nézlettan, mértan elemei. Minden szak végeztével otthoni adványok Moznik Ferencz után.
8. **Természetrajz** 3 óra. Ásványtan Hanák János után. Természettan a hévtanig Thüringer Ambró után.
9. **Ének** 2 óra. hetenkint a második osztálybeliekkel.
10. **Szépirás** 1 óra. Hetenkint a 4-dik osztálybeliekkel, a kevésbé jártasak külön.

IV-dik osztály.

1. **Vallástan** 2 óra. Ugy mint a III-dik osztályban.
2. **Latin** 5 óra. A szókötés bevégeztetett. Julius Cäsar de bello gallico 1-ső könyv, 1- 26-dik fejezet. Ovidii tristium 1-ső könyv 3-dik elegia, III-dik könyv 4- és 7-dik elegia; — IV könyv 10 elegia. Irálygyakorlatok; emlékelés. — Kéthetenkint egy otthoni munka.
3. **Görög** hetenkint 4 óra. A $\mu\iota$ végzetü és rendhagyó igék Szepesi tankönyve szerint, fordítások, elemezések a már előjöttek folytonos ismétlése; hetenkint egy otthoni advány.
4. **Magyar** het. 2 óra. mondattan és körmondattan, helycsirás, szavalatok, hetenkinti 1 munka. Kézi könyv nélkül.
5. **Német** het. 3 óra. nyelvtan az igéktől kezdve végig, mondattan, helyesirás; hetenkint 1 otthoni dolgozat, Töppler nyelvtana és Mozart olvasókönyve szerint.
6. **Történelem** het. 3 óra. A 30 éves háborutól 1850-ikig; az ausztriai birodalom s különösen Magyarország ismertetése Pütz Vilmos szerint.

7. **Mennyiségtan** het. 3 óra. számtanból ellentétes mennyiségekről, hatványozás, gyökkivonás, viszonyok, arányok az 1-ső foku egyenletekig 1 ismeretlennel; tértanból a tértan elemei Pythagoras tantételeig nézletileg mindkettő, Moznik szerint forditva Szász Károly által.
8. **Természettan** h. 3 óra. A szilárd testek nyugtana, acustica, optica, berz Thüringer Ambro kézi könyve szerint.
9. **Ének** h. 2 óra. Részint az al- részint a felgymnasiumi növendékekkel.
10. **Szépirás** 1 óra. hetenkint, a kevésbe jártasak külön. —

V-dik osztály.

1. **Vallás** 2 óra. Egyháztörténet a Reformátiótól kezdve a legujabb korig; bibliai olvasmányok, szabad előadósokban.
2. **Latin** 6 óra. Livius: előbeszéd. I. k. 24- 25- 26- és 56-dik fejezetek. II k. 3. 4. 5. 9. 10. 12 fejezetek. V k. 35- 49-ik fejezetig. Ovidius Metamorph. I k. 70- 415-ik versig; II k. 1- 365-ik versig. VI k. 146- 312-ik versig. Latin irálygyakorlatok zárvány munkák, amazok két-hetenkint egyszer, emezek hetenkint egyszer. Emlékelés.
3. **Görög** 4 óra. Xenophon Cyropaediájából: Cyrus mint gyermek és Cyrus mint hadvezér, I k. 3. 4. 5. — II k. 1. 2. 3. 4 fej. IV k. 6-ik fej. V-ik k. 2-ik fejezet.
4. **Magyar** 2 óra. Gyakorlati irálytan, irgyakorlatokkal öszvekapcsolva. Kézi könyv nélkül szabad előadások szerint.
5. **Német** 3 óra. Syntaxis és Periodologia; olvasmányi czikkek magyarázata, szavalmunyok; kéthetenkinti irgyakorlatok. Kézi s olvasó könyv Mozart és német classikusok választott darabjai.
6. **Történet** 3 óra. Az ó-kori különösen az ázsiai népek s a hellenek története a római uralkodás kezdetéig füzetek szerint.
7. **Mennyiségtan** 3 óra. Számrendszer; műtételekről fogalmak; négyes algebrai műtétel; számok tulajdonai és oszthatósága; törtek. Hoszmértan, laptan adványok és rajzokkal.
8. **Természetrajz** 3 óra. Ásványtan, növénytan, földtan; kirándulások.
9. **Ének** 2 óra. A felgymnasiumi növendékekkel.

VI-dik osztály.

1. **Vallás** 2 óra. Az V-dik osztállyal egybesitve.
2. **Latin** 5 óra. Cicero pro Archia poëta; pro Milone 34- 38-ik fejezetig. Sallustius: coniuratio Catilinaria 1—12 fejezetig, 52. 53. 54. 58. 59. 60. 61. Virgil 1- és 4-ik ecloga. Aeneis 1-ső ének 1—630-ik versig; hetenkinti zárvány s kéthetenkinti otthoni dolgozatok.
3. **Görög** 4 óra. Homer Iliása 1-ső éneke; 2-ik éneke 483-ik versig. Herodot Gedicke olvasókönyve szerint; a nyelvtannak folytonos ismétlése; irálygyakorlatok holnaponkint egyszer.
4. **Magyar** 2 óra. A magyar irodalom története a legrégibb idő óta Pázmánig; irálygyakorlatok.
5. **Német** 3 óra. Periodologia, prosodia s verstan; olvasmányok Mozartból, szavalmányok, irálygyakorlatok, rögtönzetek, fordítások magyarból németre s viszont, kéthetenkinti otthoni dolgozatok.

6. **Történet** 3 óra. Középkori történet a 15-ik századig szabad előadásokban történeti táblázatok használata mellett.
7. **Mennyiségtan** 3 óra. Moznik szerint: számtan, törtek: tizedes és láncztörtek, hatványozás, gyökmennyiségek és logarithmusok. Mértan: a lapszámterüknek kiszámitásáig; a kör s tömörmértan adványokkal öszvekapcsolva. Mérési gyakorlatok.
8. **Természetrajz** 3 óra. Physikai földleirás, földtan s kövülettan; növények állatok elterjedése Schirkhuber M. szerint; növények élettana Seubert és Lüben szerint.
9. **Ének** 2 óra. A felgymnasiumi növendékekkel.

VII-dik osztály.

1. **Vallás** 2 óra. Újszövetségi olvasmányok eredeti nyelven; symbolika.
2. **Latin** 5 óra. Ciceronak Catilina elleni I- és III-dik beszédje. Virgil Aeneisének II-dik k. magyarázatokkal, emlékelés; irálygyakorlatok, zárvány dolgozatok; kéthetenkénti otthoni munkák; a latin classicus irodalom vázlata.
3. **Görög** 4 óra. Euripides Medeája. Demosthenes kisebb álladalmi beszédjeiből az első két olynthiai.
4. **Magyar** 2 óra. Magyar irodalom története Pázmántól kezdve 1848-ikig szabad előadásokban; irálygyakorlatok kéthetenkint egy munka.
5. **Német** 3 óra Német irodalom történetei a 18-dik század kezdetéig; olvasmányi előadások s emlékelés Mozart kézi könyvéből. Kezdők a nyelvtani szabályok alkalmazásában külön gyakoroltattak, nem különben forditásban különös tekintettel a sajátságos s ritkább szólásmódokra; irálygyakorlatok kéthetenkint egyszer, rögtönzetek.
6. **Földrajz s történelem** 3 óra. A középkor története Nagy Károlytól s az ujabb kor a westfáliai békekötésig.
7. **Mennyiségtan** 4 óra. Algebra, logarithmok, első rendü egyenletek a binomiai tételig. Mértan: első félévben elejétől a körig; 2-dik félévben: kör, ellipsis, parabola, tömörtan, trigonometria Moznik szerint. Mérési gyakorlatok.
8. **Természettan** 3 óra. Bevezetés, a testek állapotjai, vegytan, meleg, delej, berz Thüringer Ambró szerint.
9. **Ének** 2 óra együtt a felgymnasiumi növendékekkel.

VIII-dik osztály.

1. **Vallás** 2 óra. A 7-dik osztállyal öszvekapcsolva.
2. **Latin** 5 óra. Horácz I k. ódái: 1. 2. 3. 4. 7. 10. 12. 14. 15. 22. 24. 28. 34. 35. II k. ódái: 2. 3. 10. 13. 16. 18. III k. ódái: 1. 2. 3. 5. 30. IV k. ódái: 3. 7. 15. Epodon 2-dik költemény, Carmen saeculare. I könyvének 1- és 6-ik satirája, II k. 6-ik satirája. Epistola ad Pisones. Tacitus: Agricola és Germania. Emlékelés; hetenkint 1 zárvány s kéthetenkint 1 otthoni dolgozat.
3. **Görög** 4 óra. Xenophon Socrates nevezetességeiből az 1 könyvből 5 fejezet és a 2-ik könyv első fejezetének második része; Platon Phaedonjából az első 20 fejezet; minden héten a második félévben egy gyakorlati óra.
4. **Magyar** 2 óra. Elemező és öszverakó szépészet szabad előadásokban. Irgyakorlatok.

ORSZÁGOS PEDAGÓGIAI KÖNYVTÁR ÉS MÚZEUM

5. **Német** 3 óra. Irodalomnak legújabb történetei; olvasmányi előadások; költészeti remekek magyarázata Mozart szerint. Irálygyakorlatok kéthetenkint egyszer.
6. **Történelem** 3 óra. Legújabb történetek. Austriai birodalom története és statistikája szabad előadásokban.
7. **Mathematika** 2 óra. Az algebrai tételek ismétlése s némelyek az analytikai geometriából. Mérési gyakorlatok.
8. **Természettan** 3 óra. Delej, berz, optika, csillagtan, kézi könyv mint a VII-dik osztályban.
9. **Propaedeutika** 2 óra. Lélektan. Logika szabad előadásokban.
10. **Ének** 2 óra. A felgymnasiumi növendékekkel öszvekapcsolva.

Jegyzetek.

1. Az énekben tárgyaltattak: a zend magassága és mélysége, zendjelek, zendrovatok, nyugjegyek, ütenyek (Tactus), kemény és lágy zendnemek, négyes hangu énekek, vegyült chorusok mind egyházi mind világiak; exhortatiokban, templomban, ünepélyeken az ifjuság majd egy majd négyhangon énekelt.
2. A szépirás is a kerület meghagyásából rendes órának tekintetvén, ebben is az illető osztálybeliek részt vettek, ugy azonban, hogy azok, kik csinos irásaik által kitüntették magokat az illető tanártól engedelmet nyertek miszerint a rendes óra helyet otthon gyakorolhatták magokat.
3. Rendkivüli tárgyak közé tartoztak

a) a franczia nyelv 20 kezdő számára; ez előadatott 3 hetenkinti órákban Hrabovszky Dávid tanár által.

b) A franczia nyelv 28 előbbre mentek számára; előadta 3 h. órákban Király József Pál; irály — szavalmányi gyakorlatokkal, a tanitás nagyobb részt franczia nyelven folyt; olvastatott s fordittatott Charles XII. —

c) Gymnastika 3 h. órában; részt vett benne 79 tanuló.

d) A rajzolási gyakorlatok a helybeli városi rajzoskolában tartattak 10 hetenkinti órában; 48 tanuló.

e) Nyáron úszásban gyakoroltattak 17-en.

f) Stenographia előadásokban részt vettek 15-en.

g) Mnemotechikát hallgattak 55-en.

h) Zongora-tanitást nyertek 13-án hetenkinti 4 órában.

4. A VII-dik és VIII-dik osztálybeliek külön órákban hallgatták a földismét, a növények s állatok elterjédési tanát.
5. Az V és VI szinte a VII és VIII osztály szabadon részt vettek a magyar ir- és szavalati gyakorlatokban rendkivüli órákban.

V.

A jövő $185^{5}/_{6}$-ki oskolai évben követendő tanterv átnézete.

Osztály.	Vallás.	Latin.	Görög.	Magyar.	Német.	Földrajz és Történelem.	Mathematika.	Természetrajz.	Természettan.	Propaedeutika.	Hetenkinti óraszám.
I.	2.	8.	—	2.	3.	3.	3.	2.	—	—	23.
II.	2.	8.	—	2.	3.	3.	3.	2.	—	—	23.
III.	2.	6.	5.	2.	3.	3.	3.	1.	1.	—	26.
IV.	2.	6.	4.	2.	3.	3.	3.	—	3.	—	26.
V.	2.	6.	5.	2.	3.	3.	4.	2.	—	—	27.
VI.	2.	6.	5.	2.	3.	3.	4.	2.	—	—	27.
VII.	2.	5.	4.	2.	3.	3.	3.	—	3.	2.	27.
VIII.	2.	5.	5.	2.	3.	3.	1.	—	4.	2.	27.
Öszveg	16.	50.	28.	16.	24.	24.	24	22.	11.	4.	206.

Jegyz. 1) E tanterv, melly az osztályoknak öszvekapcsolását kizárja, Bonitz tanár terve szerint készittetett, (l. Zeitschrift für die oest. Gymnasium 5. Heft p. 367 Jahr 1855) azon különbséggel, hogy ebben két élő nyelv szemügyeltetett s azonkivül Mathematikára a VI-dik osztályban 4 s a Természettanban a VIII-dik osztályban is 4 óra jön elő.

2) Az ének az egész gymnasiumra nézve viszonylagosan kötelezőnek vétetett, s két hetenkinti órában fog tanittatni, ezen eljárás a szépirásra is az algymnasiumot illetőleg vonatkozik.

3) A természeti tudományoknak s különösen a természetleirás felosztásában a m. cs. k. oktatási ministerium az 1853-dik évi Julius 18-kán kelt 7172 sz. alatti rendelete vétetett irányul.

4) A latinnak és Propaedeutikának a szokottnál nagyobb tér engedtetett ezt igényelvén mind a tanári karnak meggyőződése, mind a m. cs. k. oktatási ministerium az 1854-ik év December 16-án kelt rendelete.

5) Az $185^{4}/_{5}$-ki tervvel öszvehasonlitva az $185^{5}/_{6}$-ki tervet a hetenkinti tanórák száma ugyanaz: a vallásban, a magyarban, a németben és mathematikában; szaporodott 2 órával a latinban, 3 órával a görögben, 1 órával a történelemben, 2 órával a Propaedeutikában, s csökkent 2 órával a természeti tudományokban, tehát általában szaporodott 6 órával. —

VI.

Tanári kar az $185^{5}/_{6}$-ik oskolai évben.

Ugyanazon tanárok kik e. f. osk. évben működtek a jövő évben is fognak működni. A tárgyakban, mellyeket előadandnak, csak annyiban történt változás, a mennyiben azt az egyes osztályoknak tökéletes elkülönitése s a tantárgyaknak terjedelmesebb avagy több órákbani előadása szükségessé tevé. E szerint egy hetenkinti órával több esendik: Hrabovszky Dávid, Kleeblatt H., Lehr A. tanárokra, Malatides S. h. tanárra 2 órával szinte Poszvék G. tanárra 2 órával, Rajcsányi J. tanárra 3 órával, Turcsányi A. tanárra 1 órával, Müllner M. tanárra 4 órával; Schrancz János h. tanárra kevesebb 2 órával és Zsarnoviczky György tanárra kevesebb egy órával. — Kleeblatt H. tanártól elesendik a természetleirás, mellynek tanitása Poszvék G. tanárra ruháztatott. Rajcsányi J. tanár a görögön és latinon kivül a magyar nyelvet is adandja elő az ötödik osztályban. Schrancz J. h. tanárra esendik a magyar nyelv helyett a vallás a 4- 5- és 6-dik osztályokban. Müllner M. a görög nyelvet a hetedik osztályban is fogja előadni. E szerint a tanulókra vonatkozó hetenkinti órák öszves száma egyenlő a tanárokéval az az 206.

A rendkivüli tanitók neveit s szakait előre meghatározni nem lehet; az igazgatóság azon leend, hogy a rendkivüli tantárgyak is különösen az ujabb nyelvek és a gymnastika rendes tanárok kezében legyenek. —

VII.

Tantárgyak s kézi könyvek a jövö $185^{5}/_{6}$-ki oskolai évben.

A tantárgyak általában a m. cs. k. oktatási ministerium által meg vannak határozva l. Org. Entw. 180 l. és más pótlék rendeletek által, mellyek az átmeneti tantervre vonatkoznak u. m. az 1853-dik évi Julius 18-kán 7172 sz. alatti s különösen az 1854-dik évi Dec. 16-kán kelt rendeletek, amaz a természeti tudományokat emez a latin és a propaedeutikát illetőleg. A vallásban a tanári kar által megalapitott rendet fogjuk követni.

A kézi könyvek a 1854-dik évi Febr. 14-én kelt m. rendelet nyomán kiszemeltettek. A melly tantárgya nézve czélszerü kézi könyv nem létezik, ott szabad előadások fognak tartatni, az illető osztály növendékek kénytelenek lévén az előadások közben jegyezgetni. — Az órákra nézve l. az V-dik szám alatti kimutatást.

I-sö osztály.

1. **Vallás.** Ó szövetségbeli történetek; ének versek s sz. irásbeli mondatok emlékelése.
2. **Latin.** K. k. Szepesi Imre latin nyelvtana 1-sö rész 4-dik kiadás Pesten.
3. **Magyar.** Warga János nyelvtan és olvasókönyve. 1854.
4. **Német.** Töppler Th. német grammatikája. Pest. Mozart.
5. **Földrajz.** Általános földrajz alapvonalai Bellinger után. Bécs.
6. **Számtan.** Moznik.
7. **Természetrajz.** Hanák Ker. Pest 5-dik kiadás 1854.

II-dik osztály.

1. **Vallás.** Új szövetségbeli történetek; ének versek s sz. irásbeli mondatok emlékelése.
2. **Latin.** Szepesi J. latin nyelvtana 2-dik rész.
3. **Magyar** mint az 1-sö osztályban.
4. **Német** mint az 1-sö osztályban Mozart.
5. **Földrajz és történelem.** Ó kori történetek; Pütz Vilmos.
6. **Számtan.** Moznik forditotta Szabóky Elek.
7. **Természetrajz** ugyanaz, mi az 1-sö osztályban.

III-dik osztály.

1. **Vallás.** Reformatio története, különös tekintettel a magyarhoni reformatióra és a főbb egyházfelekezetek eltérő hittanainak megkülönböztetése (Unterscheidungslehren).
2. **Latin.** Szepesi Imre latin mondattan 2-dik kiadás Pesten 1854.
3. **Görög.** Szepesi Imre elemi hellen nyelvtan Budán 1852.
4. **Magyar.** Zimmermann Jakab irálytana és Trautwein olv. könyve.
5. **Német** mint a 2-dik osztályban.
6. **Történelem.** Dr. Beck középkori történettana.

7. **Mathematika**. Moznik, mint a 2-dik osztályban.
8. **Természetrajz** mi a 2-dik osztályban; természettan. Thüringer Ambró.

IV-dik osztály.

1. **Vallás**. Luther kis kátéjának magyarázata.
2. **Latin**. J. Caesar. Ovidius.
3. **Görög** mint a 3-dik osztályban.
4. **Magyar** ugyanaz, mi a 3-dik osztályban.
5. **Német** ugyanaz, mi a 3-dik osztályban.
6. **Történelem** ugyanaz, mi a 3-dik osztályban.
7. **Mathematika** ugyanaz, mi a 3-dik osztályban.
8. **Természettan** ugyanaz, mi a 3-dik osztályban.

V-dik osztály.

1. **Vallás**. Palaestina földleirása; a héber nép története és régiségtan; szent irásbeli olvasmányok.
2. **Latin**. Lívius. Ovidius.
3. **Görög**. Xenophon. Herodot.
4. **Magyar** nyelvtan gyakorlatilag előadva kézi könyv nélkül.
5. **Német**. Mozart.
6. **Történelem**. Thüringer Ambró ókori története.
7. **Mathematika**. Moznik Lehrbuch der Algebra und Geometrie.
8. **Természetirás**. Mineralogie von Fellöcker; Botanik von J. P. Bill. Zoologie von Schmarda.

VI-dik osztály.

1. **Vallás**. Bevezetés az Ó- és Újszövetségbe; bibliai olvasmányok.
2. **Latin**. Cicero. Virgilius. Sallustius.
3. **Görög**. Herodot. Homer.
4. **Magyar**. A magyar irodalom története. Szabad előadásokban.
5. **Német** Mozart.
6. **Történelem** ugyanaz, mi az 5-dik osztályban.
7. **Mathematika** ugyanazon kézi k. mi az 5-dik osztályban.
8. **Természetirás** ugyanazon kézi könyv, mi az 5-dik osztályban.

VII-dik osztály.

1. **Vallás**. Keresztény egyház története; bibliai olvasmányok; symbolika.
2. **Latin**. Cicero. Virgilius.
3. **Görög**. Sophocles. Demosthenes.
4. **Magyar** ugyanazon modorban mint a 6-dik osztályban.
5. **Német** ugyanazon k. k. mi a 6-dik osztályban.
6. **Történelem**. Dr. Jos. Beck Lehrbuch der allg. Geschichte.

7. **Mathematika**. Moznik.
8. **Természettan**. Schirkhuber M. természettana és Baumgartners Naturlehre.
9. **Logika**. Beck József szerint.

VIII-dik osztály.

1. **Vallás**. Keresztény hit és erkölcstan; bibliai olvasmányok.
2. **Latin**. Horazius. Tacitus.
3. **Görög**. Homer.
4. **Magyar**. Elemező szépészet szabad előadásokban.
5. **Német** ugyanazon k. k. mi a 7-dik osztályban.
6. **Történelem** ugyanazon k. k. mi a 7-dik osztályban és V. Prasch Handbuch der Statistik des oesterreichischen Kaiserthums.
7. **Mathematika**. Moznik.
8. **Természettan** ugyanazon kézi könyvek, mik a 7-dik osztályban.
9. **Psychologia** füzetek szerint.

Jegyzetek.

1. Az ének két hetenkinti órákban fog tanittatni, mint a szépirás is, azonban ugy, hogy a gyengébbek az 5-dik és 6-dik osztálybeliek közöl is részt vegyenek benne.
2. Rendkivüli tárgyak közé fognak tartozni: a franczia nyelv, gymnastika, rajz, uszás és zongoratanitás.
3. A felgymnasiumi tanulók részt fognak venni a magyar és német gyakorlatokban rendkivüli órákban s az illető ifjusági könyvtárakat használandják.

VIII.

Tápintézet.

A tápintézetben részesült 70 ifju, köztök 17 ingyen, 25 pedig 12 conv. ft. a többi 20 conv. ft. évi fizetésért.

Kaptak pedig az ifjak naponként marhahuslevest — hat főre számitva egy font hust — a hus mellé főzeléket, a főzelék helyett néha tésztát, azonkivül fejenként 24 lat kenyeret.

Hogy mennyibe került egy ifjunak tartása ez évben, még nem lehet meghatározni, miután a számadás csak a tanév végeztével készülhet meg; a mult évben 36 pgő ftnál valamivel többre ment egynek eltartási költsége, s ez évben a nagyobb drágaságnál fogva előre látható, hogy valamivel többet fog tenni.

A rendes adományokon kivül, mellyekkel a gyülekezetek az 1810-diki Farádon tartott kerületi gyülés határozata következtében a tápintézethez járulnak, de a mellyeknek beszolgáltatása fájdalom, nem rendesen történik egyik másik gyülekezet részéről — ez évben a nagy drágaság tekintetéből a következő kegyes adományok küldettek be a tápintézet javára egyes gyülekezetek s jóltevők részéről: A soproni felső esperességből: A locsmándi gyülekezet 5 mérő szép buzát. A petőfalvi gyülekezet 4 zsák burgonya, ½ mérő bab s 1 zsák másféle zöldséget. — A soproni alsó esperességből: A szakonyi gyülekezet 1 mérő főzeléket. A Nskéri gyülekezet ¾ mérő babot. A nagygeresdi gyülekezet 1 mérő buzát. A sz. Andrási gyülekezet ½ mérő babot. A vasi felső esperességből beküldött Ntiszt. Kirchknopf esperes ur által Toperczer Károl ur 20 ft. Gamauf Vilm. ur 1 ft. Schuh Frigyes ur 2 ft, a borostyánkői gyülekezet 15 f. 24 kr. a szalonoki gyülekezet 46 ft. 13 kr. a rohonczi gyülekezet 14 ft. a szigethi gyülekezet 4 ft. a felső lövői gyülekezet 22 ft. 19 kr. (közte 12 darab ezüst huszas s egy tizes). A vasi közép esperességből: az acsádi fiók gyülekezet 6 ft. a sárvári gyülekezet 3 ft. az ujfalui gyülekezet 1 mérő buzát 3 mérő babot s 1 m. lencsét. A vasi alsó espereségből: a hőgyészi gyülekezet 23 f. 15 kr. a vönöczki gyülekezet 13 f. 19 kr. a magasi gyülekezet 9 ft. 12 kr. s 2½ mérő babot. — A somogyi espereségből T. Véssey Lajos ur küldött be általa gyüjtött 24 ft. továbbá a kanizsai fiók gyülekezet részéről 16 frt. A sz. királyi gyülekezet küldött 2 ft. a véssei gyülekezet 1 ft. A veszprémi esperességből: A pápai s takácsi gyülekezet 11 ft. 10 kr. az ajkai gyülekezet 28 ft. — A tolnai esperességből: Az esperességi pénztárból 10 ft. a sz. lőrinczi gyül. 10 ft. a kétyi gyülekezet 2 ft. 30 k. T. Schneicker Jak. lelk. ur 5 ft. a ráczkozári gyülekezet 1 ft. 10 kr. a majosi gyülek. 6 ft. 42 kr. a kölesdi gyülek. 2 ft. 24 kr. a kistormási gyülek. 4 ft 24 kr. a kalaznói gyül. 5 ft. Apáthi Ő Fels. a császárné szülése emlékére 9 ft. 21 kr. a felső nánai gyül. 3 ft. a kis mányoki gyülek. 2 ft. a bonyhádi gyülek. 4 ft. — Más gyülekezetek mellyek eddig nem járultak adományokkal a soproni tápintézet fentartására, nevezetesen: a bakony szombathelyi gyül. 28 ft. a mérgesi gyül. 10 ft. 26 kr. az uj malomsoki gyül. 2½ mérő buzát 2 mérő főzeléket, a téthi gyülek. 22 ft. s 1 mérő babot s ke-

vés lisztet; a kisbabothi gyül. 2 f. 15 kr. a nagybaráthi gyülek. 5 ft. 29 kr. a csikvándi gyülek. 9 ft. 40 kr. s ½ m. babot; a kis péczi gyül. 1½ m. babot. — A fejér-esztergami esperesség 10 ft. Összesen 415 ft. 13 kr. conv. pénzben, 10½ mérő buza s 28¼ mérő részint burgonya részint bab lencse s másnemü zöldség s főzelék.

Több gyülekezetek részéről olly igéretet vettünk, hogy miután a felszólításnak hozzájok későn érkezte miatt az idén a tápintézet számára szedegetést már nem tarthattak, jövő évben fogják az áldott intézet iránti kész részvétüket tanusítni, melly szives ajánlat beváltásának annál bizodalmasban nézünk elébe, miután sokan jelentkeznek, kik a jövő évre a tápintézetbe felvétetni kivánnak, mig magára a tápintézetre nézve a körülmények legalább még eddig semmi kedvezőbb fordulatot nem vettek. És ugyan ezért midőn a tisztelt gyülekezeteknek s az ifjuság egyes lelkes pártfogóinak az intézet nevében ezennel buzgó hálát mondanék azon szeretetért s részvétért, mellyel a tápintézet s az által a szegényebb sorsu ifjuság ügyét Isten nevében felkarolták, nem mulaszthatom el egyuttal esdeklő szózatot bocsátani az intézet nevében azon gyülekezetekhez, kik e részben eddig közönyösöknek mutatták magokat, főkép pedig azoknak előljáróihoz — mert hisz ha nem is egészen, de főkép még is ezektől függ a dolog — hogy a rendes évi járandóságokat, illetőleg hátramaradásaikat beszolgáltatni, ez által a szegényebb sorsu ifjuságon könnyíteni s egyházunk felvirágzását elősegíteni hajlandók legyenek.

Szabadjon végezetül ide iktatnom egy tisztelt lelkész ur leveléből, mellyben gyülekezete kegyes adományát kezemhez szolgáltatta, a következő nyilatkozatot: „azon megjegyzésem“ igy szól, „mellyel a gyülekezetet adakozásra felszólítottam: miszerint azon férfi, ki mindig felejthetetlen maradand a gyülekezet előtt, sokszor hála könnyek közt megvallotta, hogy a tápintézetben nyert élelmeztetés egyedül tette reá nézve lehetségessé, hogy a lelkeket a szent evangeliommal táplálhatja s hogy vele együtt ezren, kik már elaludtanak, vagy még áldást terjesztve működnek az urnak szőlejében ugyan ezen vallomást tették, késztette kétség kivül gyülekezetem némelly tagjait, hogy még ezüst huszasaikat is oda áldozzák a szent czélra.“

Közli

Müllner Mátyás,

tanár s tápintézeti gondnok.

IX.

Tanszerek.

1. A könyvtár e folyó évben 1429 kötettel szaporodott (l. XII szám „Jótevők,)“ mellyeknek legnagyobb része a bold. Töppler Th. könyvtárából való; megemlítendők különösen az Auerféle „Naturselbstdruck“ egy kötetben; 54 győri énekes könyv; 31 program különféle tanodákból, és „Faust“ folyóirát 1-ső és 2-dik folyam; „Protestantische Jahrbücher,“ Pesti Napló, Magyar Sajtó, B. Pesti Hirlap; nem különben a „Geologische Reichsanstalt“ folyóirat 9 füzetével, s a „Zeitschrift für die oesterreichischen Gymnasien“ füzeteivel. A magyar ifjusági könyvtár szaporodott 14, a német 101 darabbal.

2. A természet s vegytani szerek. Azokhoz, mellyek a tavali tudósitásban V szám alatt feljegyezvék, juráltak ez idén: Tellurium és Lunarium, Kryophor, melegáltali kinyujtásra való készület, napnagyító, Nolletti féle gyujtógép s. a. t. Más számos készületeket, mellyek 15 holnap előtt Bécsben meg rendeltettek, — minden nógatás daczára, nem sikerült megkaphatni. — A vegytani készületek elegendők valának.

3. Természetrajzhoz tartozók: Wagner Herbarium für den I. und II. Cursus in der Pflanzenkunde; Wagner Cryptogamen Herbarium 5 folyam 1-ső rend és 2 folyam 2-dik rendmenet. Hermann Páltól: der Pilzjäger 3 Tafeln Dresden 1854. „Bilder zum Anschauungsunterricht,„ 2-dik kötet, „Pflanzenkunde“ bei Schreiber und Schill. — Wagner H. „Grasherbarium“ 1-ső és 2-dik füzet. Zippe: „18 naturhistorische Tabellen.“ — nehány kövült csigák; kirándulások utján szerzett 150 növény darab; fakövülések nagy darabokban. A régiségek s az érmek gyüjteménye is tetemesen szaporodott; a gymnastikai készületek is, mellyek taval óta szükségesekké lettek megszereztettek. Azon szerek, könyvek, érmek növények, mellyeket a tanoda játékony pártfogóknak köszönhet, a XII. sz. alatt fel vannak jegyezve. Szükséges azonkivül megjegyezni, hogy 23 mind bel mind külföldi könyvkereskedő felszólíttatott s ezen eljárás következtében tetemes könyv öszveget szolgáltatott a tanodai könyvtár számára. — A mértani gyüjtemény számos papirbóli alakzatokkal s rajzolatokkal szaporodott. —

A Gymnastika számára egy nagyon czélszerü kerttér szereztetett, mellyen az ahhoz tartozó hajlék építtetik. L. a jótevők neveit X sz. alatt.

X.

Theologiai s néptanítókat képező intézet.

Az egyházkerületi nyilványos főgymnasium mellett egy theologiai s néptanítókat képező intézet is létezik, Pálfy József rendes tanár és lelkész igazgatása alatt, s mindkettő ugyan a dununtúli ág. hitv. ev. egyházkerület által tartatik fenn.

A) A theologiai intézet áll egy két évi előkészítő tanfolyamból, hol a gymnásiumot rendesen végzett ifjak a bölcsészeti s előkészítő theologiai tantárgyakban oktattatnak. Ezen intézet rendes tanárai Pálfy József és Müllner Mátyás, ezeken kivül pedig több rendkivüli és segédtanárok is működnek a növendékek kellő előkészítésében.

A lefolyt $185^{4}/_{5}$-dik tanévben a következő tantárgyak adattak elő: Héber nyelvtan, a kezdőknek, — Palaestina földleirása, s héber régiségtan, — bevezetés az ó szövetség könyveibe, — egyháztörténet, — ó és uj szövetség magyarázata az eredeti szöveg szerint, — és ker. hittan, — továbbá lényismeret s a bölcsészet története; ezen kivül tartattak folytonosan homiletikai gyakorlatok, összekötve homiletikai, katechetikai és lithurgikai utmutatással, — a két rendes tanárokon kivül három rendkivüli és egy segédtanár által.

A jövő $185^{5}/_{6}$-dik tanévben a következő tantárgyak fognak előadatni: Neveléstan és tanmód, természetjog, bölcsészeti erkölcstan, — héber nyelvtan, ó és uj szövetség magyarázata az eredeti szöveg szerint, a magyarhoni reformatio története s magyar egyházjog, — theologiai encyclopaedia, — négy tanár által. — Ezen kivül tartatni fognak homiletikai gyakorlatok, homiletikai, katechetikai, lithurkai utmutatással, végre a magyar, német, latin és hellen irodalomban is fognak a növendékek gyakoroltatni.

B) **A néptanítókat képező intézet** három tanfolyamra oszlik.

a) Az első tanfolyam két évig tart, s a növendékek az algymnásiumi 3 és 4 osztályokban minden tantárgyakat hallanak, kivéve a hellennyelvtant: és ezeken kivül az énekben, zenészetben, a szépirásban s fejbeli számolásban gyakoroltatnak.

b) A második tanfolyam szinte két évig tart, s a növendékek a gymnásiumi 5 és 6 osztállyokban mint privát tanulók hallják a reál tanulmányokat, s ezeken kivül a neveléstant, tanmádot, katechetikát és iskola mesteri alkalmazástant. Gyakoroltatnak továbbá az énekben és zenészetben s rajzban.

c) A harmadik, egy évi gyakorlati tanfolyam még ez ideig nem léptetett életbe.

A lefolyt $185^{4}/_{5}$ tanévben az első tanfolyambeliek a gymnasiumban hallott tanulmányokon kivül gyakoroltattak a kótairásban és olvasásban, zongorázásban, violinban és énekben hetenkint 6 órában, — a fejbeli számolásban és szépirásban hetenkint 2 óráig két tanár által.

A második tanfolyambeliek hallották a gymnasiumban előadott realtanulmányokon kivül a katechetikát és iskolamesteri alkalmazástant hetenkint két órában; ezeken kivül gyakoroltattak a zongorázásban, violinban és énekben hetenkint 6 órában, két tanár által.

A jövő $185^{5}/_{6}$-ik tanévben az első tanfolyambeliek a gymnasiumban előadandó tantárgyakon kivül gyakoroltatni fognak a zongorázásban hetenkint 4, a violinban 2, az énekben 2 fejbeli számolásban 1 és a szépirásban 1 órában, — a második tanfolyambeliek hallani fogják a gymnásiumban előadando reáltanulmányokon kivül a neveléstant és tanmódot, hetenkint két órá-

ban; ezeken kivül gyakoroltatni fognak a zongorázásban hetenkint 4, az énekben és violinban hetenkint 2 — és a rajzban hetenkint 4 órában. — Életbe fog léptetni egyszersmind a harmadik gyakorlati tanfolyam is, mellynek növendékei hetenkint 12 órát a helybeli elemi iskolákban mint gyakorló segédek fognak tölteni, ezenkivül gyakorolják magukat az orgonálásban hetenkint 3, az énekben és violinban hetenkint 2, és a rajzban hetenkint 4 órában, s végül tantárgyak kidolgozásával s kertészettel fognak foglalkozni tanári felügyelet alatt.

A néptanítók képzésével a jövő tanévben 7 rendes és rendkivüli tanárok fognak foglalkozni.

A képezde számára szereztetett legközelebb egy tágas kezt 1000 pftért, hol faiskola s kertészet fog rendeztetni. A gymnastikai intézet is legközelebb oda fog kitetetni, s ugyanott egy uszoda építése is szándékoltatik a tanuló ifjuság számára. Bir ezenkivül ezen intézet egy orgonával, 14 nagyobb és kissebb zongorával, egy gordonkával s több hegedükkel s 280 darab kótákkal. Van külön könyvtára is.

Helyén látjuk itt, hálás köszönetünk jeléül azon lelkesek neveit felemlíteni, kik ez intézet felvirágoztatására példás nagylelküséggel járultak adományaikkal. Ezek, kiknek adományai ez ideig *) kezünkhez jutottak:

Ts. Radó Lajos esperesi felügyelő ur az ujfalui gyülekezet és a vasi közép esperesség részéről:	200 f. —	kr.
Király József gymn. igazgató és Zsarnoviczky György tanár urak által rendezett hangverseny, mellyen Schmidt Hermina kisasszony is az intézet eránti szivességből működött, jövedelmezett	55 f. —	„
Az ev. gymn. tanárikar adott államkötelezvényben	200 „ —	„
Pálfy és Király igazgatók gyüjteménye, mellyhez a következő t. t. soproni lakosok járultak: Szigethy Józsefnő asszonyság 50 ft. egy névtelen 100 f. s kötelezvényben 200 ft. Tamaska István ügyvéd ur 25 ft. Marton György ülnek ur 50 ft. Szabó Józefnő asszonyság 5 ft. Petrik József ur 40 ft. Dr. Haubner Rudolf ur 20 ft. Seltenhofer Frigyes ur 3 ft. Pálfy Sándor ur 20 ft. id. Rupprecht János ur 200 ft. Bergman Lajos ur 5 ft. Wischy Károl ur 10 ft. Ihász Rudof ur 10 ft. Györy József tanácsnok ur 5 ft. Lenck Samu ur 80 ft. Gorgias G. ur 20 f. Munker Samu ur 20 f. Perlaky János ülnök ur 40 f. Artner János ur 50 f. Volz ezredes ur 20 f. Ritter Leopold tanácsnok ur 25 f. Hasenauer mérnök ur 16 f. Murmannő asszonyság 15 ft. Jentsch Ferdinánd ur 20 f. Fürst Károly ügyvéd ur 5 f. Töppler Károl ur 5 f. Mendel István ülnök ur államkötelezvényben 40 f. Névtelen 40 ft. Dr. Emresz Károly ur 30 f. Ritter Károl ur 40 ft. Mészáros G. 5 f. Boor Samu 40 f. néh. Boor Gusztav Adolf 50 f. if. Rupprecht János 10 f. Hauer Samu 5 f. Schmidt Károly urak 10 ft.		
összesen készpénzben	1089 f. —	kr.
kötelezvényben . . .	240 „ —	„
Főtiszt. Wohlmuth Leopold h. Superintendens ur	40 „ —	„
Ntiszt. Kolbenheyer Mór. lelkész ur gyüjtött állam kötelezvényében .	100 „ —	„
továbbá készpénzben Pasquier ur részéről 50 ft. Prihradny Sidonia asszonság részéről 50 ft. Thiering Ferdinánd és Lajos urak részéről 40 ft. Összesen	140 „ —	„

*) A kik szives adományaikat később fogják kezeinkhez szolgáltatni, a jövő évi programmban fognak közöltetni.

Petrik és Müllner tan. gyüjteménye, mellyez a következő sopr. lakosok járultak: Einbeck Kat. assz. 20 f. Degel Kár. ur 40 f. Tiefbrunner Theod. ur 40 ft. Szőllősy György ur 40 ft. Tiefbrunner Zsuzs. assz. 5 ft. Wrhovszky F. ur 20 ft. Schindler Ther. assz. 5 ft. Karner And. ur 5 ft. Kremszner Mih. ur 20 ft. Stoye J. G. ur 10 ft. Ritter W. Friedr. ur 10 ft. Kummert Fried. ur 5 ft. Manhardt Gottl. ur 5 ft. Tham Mátyás ur 10 ft. Maninger János ur 5 ft. Riesz Andr. ur. 10 f. ifj. Brenner János ur 4 ft. Graf Gottl. ur 5 ft. Guggenberger János ur 5 ft. N. N. 20. ft. Démy János ur 5 ft. Démy Pál ur 5 ft. Renner János ur 2 ft. Greilinger Zuzs. assz. 10 ft. Heimler Rosina assz. 2 ft. Greilinger Ferd. ur, 5 ft.

Összesen . 313 f. — kr

Lágler János polg. tan. igazgató ur és Leitgeb János polg. tan. ur gyüjteménye, mellyhez a következő, szinte soproni lakosok járultak: Roykó Erzsébet assz. 15 ft. Jenny Erzsébet assz. 10 ft. Thiering Károly ur 4 ft. Reichenhaller József ur 2 ft. Jentsch A. ur 2 f. Proszwimmer C. ur 3 ft. Gebhardt A. ur 1 f. 20 kr. Fleck József ur 2 ft Gruber Tobias ur 3 ft. Heldrich Frigyes ur 1 f. Winkler Frigyes ur 8 ft. Sch. D. 1 f. id. Schneider Leop. ur 2 f. ifj. Schneider Leopold ur 1 f. Schilling Károl ur 5 ft. Stadler Lajos ur 1 ft. Frank Gottfried 2 ft. özv. Mühl Zsuzs. 2 ft. Lagler János ig. tanár 2 ft. Martiny P. A. 1 ft. Martiny Fr. 5 ft.

Összesen . 73 f. 20 kr.

Tns. Horváth István ügyvéd ur gyüjteménye Pápán: Horváth István ur 10 f. László Jónás lk. ur 2 f. Tompa Zsigm. tan. ur 1 f. Winkler Sámuel ur 1 f. Vid Károly ügyvéd ur 2 f. ifj. Feigl Samuel ur 1 f. Schitter Károly ur 1 ft. ifj. Schitter Károly ur 1 f. Szenthe Gábor ur 30 kr. Viegand Tamás ur 1 f. Fördős György ur 2 f. Röck János ur 5 f. Matus Kár. ur 1 f. Winkler János ur 1 f. Kakas Dán. ur 40 kr. Steiner Pál ur 1 f. Ulreich Mih. ur 40 kr. Szenthe Ján. ur 1 f. Térinyger György ur 6 kr. Tar Istv. ur 10 kr. id. Feigl Sám. ur 30 kr. Velsz Kár. ur 2 ft. Pelárgus János ur 24 kr. Szente János ur 30 kr. Szakonyi Sándor ur 2 ft. özvegy Schranz János ur 10 kr. Heintz J. G. ur 12 kr. Szenthe Gábor ur 20 kr Hirschkorn Ján. ur 10 kr. Horváth József ur 30 kr, Kecskés Ádám ur 20 kr. Kluge Fer. ur 1 ft.

Összessen . 41 f. 12 kr.

Tiszt Malatides Gábor lk. ur gyüjteménye Laj.-Komáromban: Czaltik János 1 f. Rúcz János 1 f. Bartos János 1 f. Bartos Márton 20 kr. Boldis Mih. 20 kr. Boldis Ist. 20 kr. Johanyik Pál 1 f. Csulik Pál 1 f. Bartos András 1 f. Zsehnai Márton 20 kr. Paulinyi Mih. 20 kr. Licskó János 40 kr. Pavelka György 10 kr. Hornyák Mih. 10 kr. Ricskó György 1 f. 20 kr. öz. Kozár Dánielnő 6 kr. Licskó Mihály 10 kr. Kadlecsék Mih. 10 kr. Malatides Gábor 1 f.

Összesen . 11 f. 26 kr.

Varga Mátyás jegyző ur gyüjteménye Laj.-Komáromban: Minczer Józs. israelita boltos 1 f. Varga Lajos ur irnok Enyingen 1 f. Varga Mátyás jegyző ur 2 f. Malatides Gábor lk. ur 1 f. Zsoldos ur, irnok Enyingen 30 kr. Valaki 1 f. Seratoris József ur, enyingi jegyző 30 kr. Reder Péter segéd lk. ur 2 ft. Czechmeister József biró 1 f. Szemerei István 1 f. Szemerei Sándor 1 f. Klein Péter leányok tanítója 12 k. Mosberger József 10 kr. Reizinger Mátyás 6 kr. Czéh Mátyás 1 f. Reizinger György

6 kr. Kruczler Pál 30 kr. Szapper György 1 f. Simon István 7 kr. Vieland Mih. 30 kr. Szapper Máty. 12 kr. Viandt János 20 kr. Reizinger lstván 6 kr. Valther György 24 kr. Neu Mór izraelita bérlő 30 kr. Mathes Károlnő 20 kr. Belák János 1 ft. ör. Stiedl Endre 6 kr. Meidlinger György 6 kr. ifj. Stiedl Endre 1 ft. — Stiedl Márton 12 kr. Viandt István 10 kr. Snitz Simon 6 kr. Horváth Mihál 6 kr. Reiz Jakab 6 kr. Schmelzer Mih. 6 kr. Srái Istv. 6 kr. Reiz Endre 12 kr. Reiz János 12 kr. Vanderer Károl 10 kr. Hofbauer Pál 1 f. Szakács Istv. 6 kr. Schmelczer Mátyás 20 kr. Mosberger Ker. 1 f. Macher Endre 30 kr. Snitz Lőrincz 30 kr. Vanderer Theréz jegyzőné 23 kr. Összesen 24 f. — kr.

Ezen kivül ugyan Varga Mátyás jegyző ur egy igen becses, csinosan bekötött choralkönyvet sziveskedett az intézetnek ajándékozni

Tiszt. Szabados Pál oroszlányi lk. ur gyüjteménye	5 f. 16 $^{8}/_{10}$	kr.
Schöpf Károl locsmándi tanitó ur gyüjteménye	13 „ 5	„
Ntiszt. Kutasy György esperes ur gyüjteménye Szakonyban . .	17 „ 12	„
Ntiszt. Krausz Th. esperes ur gyüjteménye Harkán	15 „ —	„

Összesen készpénz 2037 ft. 31 $^{8}/_{10}$ kr. kötelező 540.

Ezen öszvegen kivül Friedrich ur 10 öl darab téglát, Lenck Lajos ur 4000, Lenck János ur 2000 téglát voltak szivesek ajándékozni, — továbbá

Zügn György, Tschürtz Zsuzs. Brenner Gottfr. Zügn Sám. Kremszner Gottl. Pfandler Gottl. Birnbaum Andr. Fiedler Fer. Steiner Pál, Wurm Mihály, Unger Sámuel, Birnbaum Gottl. ifj. Fiedler Lajos, id. Fiedler Lajos, Lenck Gottl. Kremszner Mih. Kremszner Pál, Zetner Gottlieb, Tham Gottl. Bauer Gottl. Wrchovszky Tob. Jakob. Andr. Pfandler Ferd. Pscharn Ádám, Bauer Mihál öz. Bauer Kat. Tschürtz Tob. Lenk György, Bruckner Leopold, Fuchs Mihál, Bruckner Mátyás, Unger Mih. Bruckner Gottl. Holczmann Gottl. Daner Ferd. ifj. Steiner Pál, Fiedler Ferd. Birnbaum Gottl. soproni polgárok: 27,000 tégla s 100 fuvar homok meghozatalára ajánlkoztak, az e részbeni fáradozás érdeme Szlobada Lajos polg. tanitó urat illetvén, — a harkai evang. közönség pedig 43 szekér követ volt szives a növelde kertjébe szállítani.

Király József gymn. igazgató Randhartinger jeles művét: „ Harf. und Psalter“ ajándékozta az intézetnek; szinte Király ur, és Zsarnoviczky tnr. ur több rendbeli kótákat.

Az intézet könyvtára a következő művekkel szaporodott: Szilády Károly kecskeméti könyvkereskedő ur szives küldeményei:

Különféle viszonyokra vonatkozó papi dolgozatok, 3. 4. és 5 füzet, — Papi dolgozatok, 3. 4. füzet. Szilády László köznapi imái s beszédei. Sasku Károly neveléstana. Varga János neveléstana, 2 kötet. —

Székács és Török lelkésztárának 1 és 2 füzete Pálfy igazg. által ajándékoztatott az intézetnek.

Ezen kivül megszereztettek:

Népszerü közönséges egyházi beszédek, Kis Bálinttól. — Egyházi beszédek Mihó Lászlótól, — Tanmódszer Rendek Józseftől, — Winternitz olvasásjátéka, — Gryneus Al. rövid népszerü algebrája, — Fényes Elek földrajzi vezérfonala, — Horváth Mihály magyarok története, — Erdéli Indali fali olvasó táblái, — Helfy világtörténete, — die Lehre der Turnkunſt v., Ad. Spieß, — Auslegung der bibliſchen Geſchichten v. Joachim Günther, — der Volksſchullehrer v. Fr. Körner, —

Handbuch der Katechetik v. C. Carſtenſen, — Anweiſung zur Kopfrechnung v. Mattulik, — Strehl's Unterricht im Kopfrechnen, — Taktſchreibmethode v. Spitzer, — Anleitung zu den zweckmäßigſten gymnaſtiſchen Übungen v. Schuſter.

Fiatalság barátja, Brassai Sámueltől, és „über den Weinbau der Oedenburger-Geſpannſchaft v. Karl Fürſt" — a szerző urak becses ajándéki. —

Szereztetett végül két zongora és négy hegedü.

Tanulók névsora:

A. Theologusok:

Berky Gusztáv, soproni, Róth Johanna féle díjpénzes.
Csermák Kálmán, Tót-Komlós, Csanád megyei, Róth Johanna féle díjpénzes.
Goldberger Dániel, Béla-Bánya, Hont megyei, tápintézetbeli, s Róth Jo. féle díjpénzes.
Kirnbauer Sándor, Hidegkut, Tolna megyei, Róth Jo. féle díjpénzes.
Kis Péter, Kis-Körös, Pest megy. Róth Jo. féle díjpénzes.
Kis Samu, Velegh, Fejér megy. tápint. s Róth Jo. féle díjpénzes.
Mészáros István, Csánig, Vas megy. tápint. s Róth Jo. féle díjp. az első félév végével külhoni egyetemekre költözött.
Polevkovics Gusztáv, Beszterczebánya, Zólyom megye, Róth Joh. féle díjp.

B. Praeparandisták:

a) első tanfolyambeliek:

Bauer János, Lépesfalvi, Sopron megy. tápint.
Bereczky Antal, Némethi, Sopron megy.
Borbély János, Ondód, Fejér megy. tápint.
Hafenscher Károly, Medgyes, Sopron megy. tápint.
Hirschler Samu, Locsmánd, Sopron megy. tápint.
Kalmár Sándor, Beled, Sopron megyei.
Kappel Ferdinánd, Kukmér, Vas megy. tápint.
Nagy János, Ság, Vas megyei.
Pratser József, Röthenbach, Vas megy. tápint.
Sas István, Csenge, Vas megy. tápint.
Tóth Lajos, Bükallya, Vas megy. tápint.

b) másod tanfolyambeliek:

Aikelin Lajos, Pinkafő, Vas megyei.
Andorka Zsigmond. -- tanitói segéddé lett.
Bakó Samu, Iv. Egerszeg, Vas megy.
Jeskó Gusztáv, Csernye, Veszprém megy.
Mátis János, Pálfa, Tolna megyei.
Mike József, Öskü, Veszprém megy.
Nagy Lajos, Nyiregyháza, Szabolcs megyei.
Németh Károly, K. Geresd. Sopron megyei.
Süle Sándor, M. Gencs. Vas megyei
Szalay Pál, Tiszovnyik, Nógrád megy., — mind tápintézetbeliek.

Pálfy József,
igazgtó.

XI.

Vallási, erkölcsi nevelési és fegyelmi ügy.

A vallás s a vele szoros kapcsolatban lévő erkölcsiség a nevelés-oktatásnak, alapja s védangyala lévén, a tanári kar az év folytán mindent elkövetett, hogy a tanoda e részben is megfeleljen magasztos rendeltetésének. A szorgalmatos templomjárás s az ott mutatkozó szivbeli áhitatosság, a hetenkinti oskolai fohászkodások, a tanoda lelkésze által tartatott intőbeszédek, az úrvacsorájávali élés s általában az előadásokat átlengő vallásos szellem a kivánt sikernek, ugy hiszszük, leghathatósb tényezői valának, s a tanári kar mindenkor azon volt, hogy ezek mind a bel— mind pedig a küléletben érvényesíttessenek, mire nézve az előljárók példája sikeres ösztönül szolgált. A tanárokat lelkesítő barátságos s folytonos egyetértés, — a nevelés — oktatásnak örömkörnyezte nemtője, — a havi értekezletek komolysága, a működés leplezetlen tükre, a nélkülözhetlen tanitói tapintat, — a tanitásnak talpköve, — az atyai bánásmód, melly csak a rögzött roszaságnak kérlelhetlen feddője, — mind ezek központosúltak a növendékek javulásának s tudományokbani gyarapodásának eszközlésére, aképen, hogy még a ritkán szükségelt feddés is tiszteletet s szeretetet gerjesztetet a megróttak kedélyeiben. A büntetések komolysággal, a megdicsérések ovatossággal jártak s igy a gyarló ember a lelkiismeretes nevelővel ki engeszteltetett. Ezen eljárások az oskolán kivüli életre is vonatkoztak; az illető osztálytanárok gyakran látogatták meg növendékeiket szállásaikon, s ha erélyesb figyelmeztetés szükséges lett, — mi kétszer történt ez évben, — az igazgató felhasználta befolyását sőt tekintélyét is a netaláni kellemetlen esetek előleges elhárítására. Mind ezek igy lévén szigorúbb büntetések nem valának szükségesek s örömmel valljuk, hogy az ifjuságnak józansága s nem csak törvényszerü de önbecsületi szelleme is mind a nagylelkü pártfogók, mind pedig az őszintén törekvő tanárok megelégedését kiérdemlé, a jövőre nézve kecsegtető reményt gerjesztvén kebleikben. Szükség esetében a tanulók szülői hivatalosan értesíttettek fiaiknak egészségi s iparkodási állapotjáról. A m. cs. k. rendeletek az ifjusággal, a mennyiben azt illették — közöltettek, mi is nagyon jó hatással járt. —

XII.

Jótevők.

Azon nemeskeblü jótevőkön kivül, kiknek neveit e tudósitvány VIII-dik és X-dik számaiban az utókor is olvasandja, e folyó évben, mint máskor is, számos pártfogók sziveskedtek a tanodának jólétét előmozditani. Midőn az áldozatteli adományokért a legőszintébb hálánkat nyilvánítanók, hiven fogadjuk, hogy a nevelésnek szent ügyét annyival is inkább sziveinken viselendjük, minél eredmény teljesebb a buzgóság, melly a jó törekvést táplálja, élteti, boldogítja. —

1. Bold. Töppler Theophil egy tanári szék állomására 5000 pft. hagyományozott, azonkivül 1251 darabból álló könyvtárát a gymnasiumnak, 261 ruha-darabot szegény gymn. tanuló ifjaknak végrendeletileg szánván. —

2. N. T. Krauss T. esperes Ur 2 könyvet sziveskedett ajándékozni.

3. A gymnastikára nagylelküen adakoztak a következő t. cz. urak: Káldy József 10 pft. Radó Ignácz 20 ft. Szakonyi István 5 ft. Hrabovszky János 5 ft. Artner Lajos 5 ft. Berzsenyi László 2 ft. Perlaky Dán. 10 ft. Fejér Fer. 2 ft. Boda József 2 ft Manhard Mih. 1 ft. Előry Sándor 2 ft. Wohlmuth Leop. 5 ft. Perlaky Dávid 2 ft. Kutassy György 2 ft. Gödör József 2 ft. Kirchknopf Mátyás 1 ft. Tóth János 1 ft. Véssey Lajos 8 ft. Torkos Fer. 5 ft. Szemerey Sándor 5 ft. Berzsenyi Dénes 2 ft. Mendel Sám. 1 ft. Rahner Máté 1. ft. Hering János 1 ft. Fleischhacker Károly 1 ft. Ritter Sam. 1 ft. Poszvék Ker. 1 ft. Szedenics György 1 ft. Krauss T. 1 ft. Iványi J. 1 ft. Losdorfer Pál 1 ft. Guoth Gy. 1 ft. öszvesen 107 pft. melly öszveg a kerületi pénztárba áttétetett.

4. T. Terray Károly tanár úr: „Mondattan vázlata“ czimü könyvét ajándékozta a könyvtárnak. —

5. Friedenreich G. ur egy ásvány s két régiségi darabbal szaporította az illető tárakat.

6. Enslin T. Berlini könykereskedő 6 könyvet küldött ajándékba, ugy szinte Braunmüller V bécsi könyvkereskedö 26 könyvet, Cotta Stuttgardi könyvkereskedő 24 k. Heckenast Gusztáv pesti könyvkereskedő 70 k. — L. IX sz.

7. Király József Pál a „Naturselbstdruck“ — Auer féle könyvet.

8. Major G. gymn. tanuló egy szép timsó jegyeczöt s több barna és fekete szén darabot.

9. T. Peténvi Salamon ur 5 füzet értekezletet.

10. Haffner Lajos g. tanuló 1 csiga darabot és egy régi pénzt.

11. Mikulás János ő nsága két gyönyörü függőórát kegyeskedett ajándékozni.

12. T. Müllner Mátyás 5 mappával kedveskedett, s azonkivül 2 képpel.

13. Bergmann Lajos ur mindenféle üvegnemüeket különösen a vegytanba s optikába, mint a hivatalszobába valókat is (lámpafödőt, virágtartót) szokott szives készséggel ajánlottfel.

14. A nemes Győri e. Convent, Perlaky D. felügyelő ur által a Győri énekes könyvnek 24 példányát ajándékozta.

15. T. Tury Oswald: „Előkészület a betüszámtanhoz“ czimü könyvét.

16. Király József Pál Netzer J. zongora müvésznek arczképét.

17. A „Jahrbücher der k. k. geol. Reichsanstalt“ czimü folyóirat 9 könyveit az illető igazgatóság által kaptuk.

18. Zsoldos F. gymn. tanuló 7 pillével és 19 rovarokkal szaporítá a gyüjteményt.

19. Gerhard G. egy hajtömört (Bezoarstein).

20. Krenosz Pál gymn. tanuló 3 darab kövült csígát.

21. T. cz. Samarjay Károly: „német nyelvtanának“ két kötetét.

22. T. Szilágyi Ferencz a Budapesti naplót nagylelküen ingyen megküldi s megküldendi a tanodának.

23. Zobel C. kisasszony 15 érmedarabot ajándékozott.

24. Király József Pál az Agteleki barlang rajzát, Laocoon 2 rajzát; a görög literatura átnézetét, 8 Anthropologiai rajzokat és Duiliusféle oszlop rajzot.

25. T. Leibenfrost A ajándéka: „Astronomische Unterhaltung.“

26. N. T. Tóth János esperes ur nevezetes kövülésekkel kedveskedett.

27. Lenck J. kagylő nyomatokat adott.

28. T. Fiedler Pál polg. osk. tan. úr 100 növénypéldányt és egy kitömött madarat (Buteo communis) sziveskedett ajándékozni.

29. T. Iház Imre egyh. felügyelő úr a győri énekeskönyvek 30 példányát ajándékozta.

30. T. Volz H. úr 23 különféle tartalmu könyvet.

31. T. Kelemen Sándor úr 10 érme-példányt.

32. T. Altdörfer K. úr 1 forintot pp. a Laubféle temetési költségekre.

33. Thirring F. horgany nemüeket a természettani előadásokba.

34. T. Laub János 15 pftból álló s egy könyvnek megvételére forditandó adománya.

35. A Laubféle temetési költségek fedezésére a következő gymn. tanulók adakoztak: Bauer Ad. Berzsenyi Gy. Erdélszky J. Rosenfeld M. Hartmann G. Jugovics L. Löbisch V. Bergmann Ad. Lagler J. Haffner L. Bognár V. Huber T. Fodor G. Spanraft S. Kirnbauer S. Csermák K. Macher S. Renner E. Skita S. Jäger K. Csernel G. Hechtl J. Horváth S. Barcza G. Major Gy. Karsay G. Tauscher B. Torkos A. Berg K. Hencz A. Poszvék F. Unger Fr. Kund S. Artner Kál. Schrödl J. Artner B. Szalacsy F. Szakonyi G. Kappel Ferd. Kern Aug. Zsoldos F. Conrad L. Kolbenheyer F. Francz E. Reisch T. Matisz Károly. Rupprecht V. Radó Dénes. Szigethy Gy. Kis Antal. Schreiner K. Lehr Vilm. Sztanó Sánd. Tóth E. Véssey Mih. Gamauf Vilm. Krenosz Pál.

36. Fövenyet a gymnastikai térre ingyen fuvaroztak a helyb. polgár urak u m. Birnbaum K. Lenk G. Kremsner M. Zügn S. Zügn Pál. Beck Pál s Tsürz Susanna.

37. T. Szemerei Sándor ur a gymnasium pénztárába 100 pftot ajándékozott.

38. Néh. Csaplovits D. hagyományozott a gyamasiumnak díjpénzekre 1000 pft.

39. Lagler József gymn. tanuló egy photometert s berztartót készített.

40. Számos programm küldetett a gymnasiumnak különféle tanintézetek részéről.

41. Auer M. „Faust“ folyóiratnak 1-ső folyamát ajándékozta a gymnasiumnak.

42. Gold Samu, Fischer Gyula és Leszner Rud. gymn. tanulók a német ifj. könyvtárát tetemesen szaporították.

43. Greilinger F. helyb. polgár ur 3 gymn. tanulót ingyen vett fel uszodájába.

44. A helyb. ev. Reáloskola számos phisikai szereket viszonyossági tekintetből kölcsönözött kisérletekre.

45. A N. T. Nyiregyházi ev. Egyház a Gymnasiumnak 100 pft. kegyeskedett megrendelmi.

46. T. Schütze Th. ur: „Jahres-Bericht der Handels- und Gewerbe-Kammer in Oedenburg“ czimü könyvének egy példányával ajándékoztameg a gymnasiumot, e sorok kiséretében: „In dankbarer Erinnerung des am h. ev. Lyceum genossenen Unterrichts.“ —

47. Romwalter Károly ur a nyomatási költségekből 10 % sziveskedett elengedni.

48. Rupprecht J. ur a vegytani készletek árából 50 % kegyeskedett elengedni.

49. Lehr A. gymn. tanár ur egy londoni kiadásu görög zsoltárt ajándékozott.

50. Löwe G. ur: a „k. Stempel-Patent“ féle könyvet ajándékozta.

51. A Soproni cs. kir. helytartsósági osztály által a Nemzeti könyvtár 18 füzeteivel szaporíttatott intezetünk könyvtára.

52. Szabó József nyug. tanár Ritter L. és Braun J. urak a nyilványossági ünnepély alkalmával a tápintézetbeli ifjuságot borral ajándékozták meg.

53. Heckenast G. ur Pestről 100 pftot ajánlott az iskolatanítói képezdére, ugy szinte Schneller lk. ur. Kőszegről 50 pftot.

XIII.

Kivonat

a tanári értekezletek jegyeőkönyvéből.

1. A tanári kar által a Theologiának és a Seminariumnak a Gymnasiumtóli elválasztatása terveztetett, mi a kerületi egyházi gyülés elébe terjesztetvén, megerősíttetett.

2. A tanári kar az álladalmi kölcsönre 200 ft. pp. ajánlott.

3. Boldogúlt Dr. Töppler T. E. végrendeletileg a soproni főtanodának 5000 ft. pp. tanári fizetésre forditandót, 1251 kötetből álló könyveit a tanoda könyvtárának és 261 darabból álló ruhaneműit a tanintézet szegény de szorgalmas tanulóinak hagyta, melyekből, mikor azok kiosztogattattak, 5 tanuló egészen fölruháztatott, 31-en pedig, ki több, ki kevesebb darabokban részesültek. Ezen kegyes hagyomány a tanári kart arra birta, hogy Nov. 28-kára Dr. Töppler T. E. emlékére gyászünnepélyt rendeljen, mely a tanoda hallgató teremébe tényes hallgatóság jelenlétében meg is tartatott; ez alkalommal szónokoltak: Palfy J. Müllner M. Király József Pál. —

4. Cs. k. iskolai fölügyelő Mikulás János ur Oct. 22-en főtanodánkat meglátogatta, s hálás örömmel fogadtatott.

5. A budapesti hiradó szerkesztője a soproni főtanodát lapjával megajándékozta.

6. A könyvkereskedőkhez fölszólítás intéztetett, hogy tanintézetünk könyvtárát némely ujabb munkákkal nagylelküleg szaporitsák, minek sikerteljes hatása is volt. Lásd a jótévők neveit XII sz. a.

7. Vessey Ödön, 3-dik osztálybeli tanuló Dec. 18-án meghalt, mely alkalommal a halottvivő tanulók fáradsági dijokat a Kiewi csata czimü könyv megvételére, a boldogultnak emlékére nemeslelküleg felajánlották.

8. Sopron városa ugy nevezett régi szedres kertje a Seminárium részére 1000 fton pp. megvétetett, mire, sok más, idővel és a m ga helyén megnevezendő kegyes adakozásokon kivül, maga a tanári kar 200 pftról szóló állami kölcsönjének kötelezvényét oda ajánlotta. L. a jótevők neveit X szám alatt.

9. Boldogult Csaplovics Dániel, keszthelyi uradalmi gazdatiszt a soproni főtanodának iskolai szorgalomdijakra 1000 pftot, egyetlen leányának halála után fölveendőt végrendeletileg hagyományozott.

10. Tek. Radó Lajos esperességi fölügyelő ur esperessége részéről a Seminarium és Gymnastika számára 200 pft. küldött. Lásd X. sz. a.

11. A Stenographiában és Mnemotechnikában tanórák adattak. Lásd IV, 3. sz. a.

12. A helybeli uszodába tanintézetünkből három tanuló ingyen vétetett föl.

13. Az iskolai törvények kidolgoztattak, melyek a kerületi egyházi gyülés elébe terjesztendők.

14. Junius 14-én cs. k. ministeri tanácsos Dr. Kleemann János ur főtanodónkat meglátogatta, mi is hálás örömmel fogadtotott.

15. Laub Lajos. 8-dik osztálybeli tanuló, Jun. 16-kán meghalván, a tanuló ifjuság a temetési költségek viselésében részesült, a boldogultnak szülei pedig emlékül a tanitézetnek 15 pft. hagytak.

16. A helybeli cs. k. helytartáság által a tanári karral a következő hivatalos rendeletek közöltettek:

n) 635. sz. a. S. Simons Lebrbuch der christl. Religionslehre eltiltatott.

b) 2377. sz. a. Pozsonban a reáltanárságra készülők számára másfél évi tanpálya nyittatott.

c) 2370. sz. a. a tanári ülések fölküldött jegyzőkönyve a magas kormánytól helyben hagyással visszaküldetett.

d) 6534. sz. a. egy magas miniseri leirat közöltetik, mely által a mult évi Nov. 28-kán és 29-kén tartatott egyházkerületi gyülésben kinevezett küldöttségnek engedély adatott ő Felsége eleibe járulhatni.

e) 6331. sz. a. a cs. k. Ministerium által Mart 23-kán a soproni evang. főtanoda nyilvánossági jogába visszahelyeztetett, minek következtében April 15-én a főtanoda hallgató teremében nyilvánossági ünnepély tartatott; szónokoltak Pálfy József és Királyi József Pál.

f) 5046. sz. a. a tanári értekezletek 3-dik számu jegyzőkönyve visszaküldetett, melynek nyomán a tanulók erkölcsi és tudományos állásának havonkinti megvizsgáltatása elrendeltetett.

g) 6255. sz. a. egy lőcsei tanári állomásra cső́d hirdettetett.

h) 7375. sz. a. egy krakói tanuló minden iskolákból kitiltatott.

i) 5854. sz. a. egy eszéki, valamint varasdi tanári állomásra cső́d hirdettetett.

k) 5339) sz. a. a magas Ministeriumtól a tanulók túlhalmoztatására vonatkozó leirat közöltetett.

l) 7374. sz. a. a magas Ministeriumtól a főtanodára vonatkozó szabályzatok közöltettek a tanári karral.

m) 7504. sz. a. egy beszterczei tanári állomásra cső́d hirdettetett; a nagyszombati kath. iskolából egy tanuló kitiltatott.

n) 8654. sz. a. Lutter mennyiségtana megengedtetett; Baumgarten physikája ajánltatott; a zombori oskolából egy tanuló kitiltatott.

o) 9499. sz. a. Bauer János, 3-dik osztálybeli tanuló bizonyítványai a Jettinféle díjpénzi alapitvány Administratiojához küldetni rendeltettek.

d) 10535 és 11349. sz. a. a 4-dik és 5-dik számu tanári értekezletek jegyzőkönyvei visszaküldettek.

q) 11534. sz. a. közöltetett, hogy Bécsben olaszhonbani németnyelvtanárságra készülők számára 10. dijpénz alapíttatott.

r) 11486 és 11861. sz. a. Blacho és Pázmánféle iskolai dijpénzre cső́d hirdettetett.

s) 10169. sz. a. a 6-dik és 7-dik számu jegyzőkönyvek visszaküldettek és egyszersmind iskolabizonyítványi valamint osztálykönyvi minták közöltettek.

t) 12649. sz. a. az érettségi vizsgák megtartási ideje meghatároztatott L. a XVI sz. alatti elrendezést. —

u) A helybeli cs. k. rendőrség közli 23 könyvnek különféle hivat. számok alatti eltiltását.

v) 12008. sz. a. Utasítás a dijpénzeseknek a tanodiai igazgatóság által adandó bizonyítványok tárgyában.

w) 10410. sz, a. A „Számtan“ czímű könyv második kötetének a gymnásiumokbani használata megengedtetik.

Petrik János Jakab,
jegyző-tanár.

XIV.

A tanuló növendékek átnézete.

Osztály.	Vallás			Részletes öszveg.	anyanyelv			Rézletes öszveg.	Öszten-dijás.	Élelemmód		Részletes öszvegy.
	ág. v.	helv. v.	héber.		magyar.	német.	vend és tót			kosztos.	tápint.	
I.	30.	1.	—	31.	22.	9.	—	31.	5.	23.	8.	31.
II.	25.	—	—	25.	19.	6.	—	25.	5.	18.	7.	25.
III.	25.	2.	—	27.	20.	7.	—	27.	5.	20.	7.	27.
IV.	22.	4.	—	26.	22.	4.	—	26.	5	21.	5.	26.
V.	25.	2.	—	27.	20.	7.	—	27.	6.	14.	13.	27.
VI.	21.	—	2.	23.	20.	2.	1.	23.	6.	12.	11.	23.
VII.	14.	2.	2.	18.	16.	2.	—	18.	5	9.	9.	18.
VIII.	11.	1.	1.	13.	13.	—	—	13.	7	6.	7.	13.
Öszveg	173.	12.	5.	190.	152.	37.	1.	190.	44.	123.	67.	190.

1. Az év folytában eltávoztak 4-en, meghaltak 2-en; második félévben érkezett 1 tanuló.
2. A Roth-Telekyféle szorgalom dijben e. f. oskolai évben tizenegyen vettek részt, névszerint: Goldberger Dani; Laub Lajos; Berky Gusztáv; Lagler Jósef; Kis Péter; Kis Samu; Polevkovics Gusztáv; Kirnbauer Sándor; Székely József; Csermák Kálmán; Haffner Lajos.
3. Az ösztöndijak pénzöszvege ez idén 942 ft. és 36 krra ppben rugott.
3. Az év kezdetén 67 tanuló vétetettbe, részint más oskolákból érkezvén ide, részint magán tanítás következtében.
5. A helyben tanuló ifjak 24 féle alapítványi s két árva-alapítványi jótéteményben részesülnek. A Glosiusféle tetemes alapítványt jövő évben már alkalmasint élvezendjük.

XV.

A tanulók névjegyzéke.

I-sö osztály.

1. Ajkay Miklós, Ostfy-Asszonyfa Vasm.
2. Boda Márton, Hetye Vasmegyei.
3. Bognár Gyula, Mihályi Sopronmegyei.
4. Broczky Károly, Szerdahely Sopronmegyei tápintézetbeli.
5. Buti Márton, Beled Sopronmegyei.
6. Dancz Mihály, Beled Sopronmegyei.
7. Doctorics Sánd. R. Szemere Sopronm.
8. Eimüller Károly, Márcz Sopronm.
9. Fádgyas János, N. Baráti Győrm.
10. Gergár Fer., Prosznyákfa Vasm. tápint. s díjpénzes.
11. Horváth Samu, Nemes-Ládony Sopronm. tápint.
12. Jäger József, Kis-Czenk Sopronm.
13. Jeschko Lajos, Csernye Veszprém. tápint. s díjpénzes.
14. Károlyi Antal, Magyar-Gencs Vasm.
15. Kis Béla, Téth Győrmegyei.
16. Kis Kálmán, Bakony-Szombathely Veszprémmegyei.
17. Kleeblatt Egyed, Soproni, díjpénzes.
18. Kropf Kálmán, Soproni.
19. Lacher Mihály, Sz. Grót Zalamegyei.
20. Leidenfrost Otto, Hirm Sopronm.
21. Mayer Andr., Agfalu sopronm. tápint.
22. Mező Vilmos, Tapolczafő Veszprémmegyei.
23. Nagy Jenő, R. Szemere Sopronm.
24. Neuberger Sándor, Harka Sopronmegyei tápint. díjpénzes.
25. Petrik Gyula, Soproni díjp.
26. Reichenhaller Károly, Soproni.
27. Szakonyi Mór, Hőgyész Vasm.
28. Takács Ferencz, Uraj-Ujfalu, Vasm. tápint.
29. Takács Géza, Uj-Malomsok Győrm.
30. Wagner Albert, Soproni.
31. Wallner Károly, Borostyánkő Vasmegyei tápint.

II-dik osztály.

1. Ajkai Antal, Ostfi-Asszonyfa Vasmegyei.
2. Ajkay Dénes, Kis-Köcsk Vasm.
3. Andorka Gyula, Iháros-Berény Somogym.
4. Fadgyas József, Nagybaráti Győrm. tápint. díjpénzes.
5. Gál Sándor, Csánig Vasm. tápint.
6. Gamauf Vilmos, Soproni, alapítványi növendék.
7. Gradt Ernő, Csáva Sopronm. díjp.
8. Gradt Gyula, Csáva Sopronm. díjp.
9. Greilinger Henrik Soproni.
10. Horváth Lajos, Rába Bogyoszló Vasmegyei tápint.
11. Kis Lajos, Bakony-Szombathely Veszpémmegyei tápint.
12. Kundt Samu, Soproni, dípénzes.
13. Lehr Albert, Soproni.
14. Nagy Pál, Uraj-Ujfalu Vasmegyei.
15. Nagy Elek, Magyar-Gencs Vasm. tápint.
16. Noszlopy Ant., Tótkeresztur Sopronm.
17. Noszlopy Sándor, Tótkaresztur Sopronm. eltávozott.
18. Papp Ferencz, Szili-Sárkány Sopronm.
19. Pécsek János, Sz. Péter Somogym. tápint.
20. Péter Vincze, Keresztur Vasm.
21. Schäffer Lajos, Kis-Czell Vasm.
22. Stubenvoll Mihály, Soproni díjp.
23. Tomka Károly, Dobra Vasm. tápint.
24. Tóth Endre, Csönge Vasmegyei.
25. Véssey Mihály, Szőke-Dencs Somogym.

III-dik osztály.

1. Artner Béla, Soproni.
2. Barcza Géza, Téth Győrm. díjp.
3. Bauer János, Lépesfalva Sopronm. tápint.
4. Bereczky Ant. Németi Sopronm.
5. Chernel Géza, Tömörd Vasmegyei.
6. Guggenberger János, Soproni tápint. díjp.
7. Gyarmathy József, Körmend Vasm,
8. Hirschler Samu, Locsmánd Sopronm. táp.
9. Horváth Károly, Csönge Vasm.
10. Horváth Sándor, Palota Veszprémm. táp.
11. Janko Elek, M. Gencs Vasm.
12. Karsay Gyula, Téth Győrm.
13. Kis Lajos, Vönöczk Vasm. díjp.
14. Lostorfer Károly, Borostyánkő Vasm. táp.
16. Manhardt Gyula, Rust Sopronm.
16. Matisz Lajos, Beled Sopronm.
17. Nagy János, M. Gencs Vasm.
18. Nagy József, Vadosfa Sopronm.
19. Pottyondy Béla, Szili-Sárkány Sopronm. díjpénzes.
20. Pratscher József, Rőttalva Vasm. tápint.
21. Remete Dénes Nagy-Szőlős Veszprémm.
22. Román Dani, Hodos Vasm. tápint. díjp.
23. Rupprecht Vilmos, Soproni.
24. Szalay József, Galsa Veszprémm.
25. Szücz Samu, Simonyi Vasm.
26. Tóth Lajos, Bükkalja Vasm. tápint.
27. Véssey Ödön, Vésse Somogym. meghalt December 18-án.

IV-dik osztály.

1. Baján György, Molna-Szecsőd Vasm. táp.
2. Buti József, Beled Sopronm.
3. Borbély János, Ondód Fehérm. díjp.
4. Conrád Lajos, Rust Sopronm.
5. Czechmeister Antal, Magyar-Gencs Vasm.
6. Czechmeister Herm. M. Gencs Vasm.
7. Fejér Herm. N. Geresd Sopronm.
8. Hafenscher Károly, Medgyes Sopronm. táp.
9. Hechtl József, Győri.
10. Hetyei Lénárd, B. Szombathely, Veszprém.
11. Hetyei Mór, B. Szombathely, Veszprémm.
12. Kalmár Sándor, Beled Sopronm. díjp.
13. Kappel Ferd. Kukmér Vasm.
14. Kern Auguszt, Soproni.
15. Kolbenheyer Fer., Soproni díjp.
16. Kurz Gyula, Soproni.
17. Lehr Zsiga, Soproni díjp.
18. Major Gyula, Kis-Marton Sopronm.
19. Sas Istv., Csenge Vasm. díjp.
20. Szabó Aladár, Adorjánháza Veszprémm.
21. Szakonyi Gusztáv, Hali Puszta Győrm.
22. Szakonyi Laj., Hőgyész Vasm.
23. Szalacsy Farkas, Győri.
24. Szarka László, R. Lak Vasm.
25. Szente Gábor, Szokol Tolnam. tápint.
26. Zsoldos Ferencz, Körmend Vasm.

V-dik osztály.

1. Aikelin Lajos, A. Lövő Vasm. tápint.
2. Badics Elek, Sz. Lőrincz Tolnam.
3. Bakó Samu, Iván Egerszeg Vasm. tápint.
4. Franz Endre, Rust Sopronm. tápint.
5. Jeschko Guszt., Csernye Veszprémm. táp.
6. Kis Antal, Beleg Somogym. tápint.
7. Kis Imre, Ajka Veszprémm. tápint. díjp.
8. Kóós Kálmán, Egyházas Rádócz Vasm.

9. Krenosz Pál, Soproni díjp.
10. Lehr Vilm., Soproni díjp.
11. Macher Samu, Balf Sopronm. tápint.
12. Mátis János, Pálfa Tolnam. tápint.
13. Matisz Károly, Beled Sopronm. díjp.
14. Nagy Lajos, Nyiregyháza Szabólcsm. tápint.
15. Pecz Ernő, Soproni alap. növendék.
16. Perlaky Elek, Győri.
17. Poszvék Sándor, Soproni díjp.
18. Radó Dénes, M. Gencs Vasm.
19. Rácz János, Vadosfa Sopronm. tápint.
20. Reisch Tivadar, Soproni.
21. Schreiner Károly, Rust Sopronm.
22. Sztano Sándor, Csernye Veszprémm. táp.
23. Takács Dénes, R. Szemere Sopronm.
23. Tham Frigyes Károly, Soproni.
25. Turcsányi Endre, Tés Veszprémm. tápint.
26. Veőres István, Ostfi-Asszonyfa Vasm.
27. Zongor Endre, Edve Sopronm. díjp.

VI-dik osztály.

1. Andorka Zsigmond, Kapi Győrm. tápint. 1-ső félévben eltávozott.
2. Artner Kálmán, Soproni.
3. Bauer Adolf, Gyönk Tolnam.
4. Bergmann Ad., Izmény Tolnam.
5. Fischer Gyula, Tapolcza Zalam.
6. Horváth Sándor, Nemes-Ládony Sopronm.
7. Huber Tivadar, Kukmér Vasm. tápint.
8. Kis Elek, Szili-Sárkány Sopronm. tápint. díjpénzes.
9. Kund Samu, Soproni díjpénzes.,
10. Leszner Rud., Tapolcza Zalam.
11. Magassy Dénes, Külső-Vath díjp.
12. Mike József, Kis-Kovácsi Veszprém. táp.
13. Német Károly, Kis-Geresd Sopronm. táp.
14. Poszvék Ferd., Soproni díjp.
15. Süle Sándor, M. Gencs Vasm. tápint. díjp.
16. Szalai Pál, Tiszovnik Nógrádm. tápint.
17. Szalóki Elek, Uraj-Ujfalu Vasm. tápint.
18. Szigethy Gyula, Soproni.
19. Torkos László, Szombathely Vasm. díjp.
20. Unger Frigyes, Kabold Sopronm. tápint.
21. Varga László, Kanizsa Zalam.
22. Véssey Sándor, Szőke-Denes Somogym.
23. Votisky Károly, Sárvár Vasm. tápint.

VII-dik osztály.

1. Berg Károly, Keszthely Szalam. táp. díjp.
2. Bognár Vincze, Mihályi, Sopronm.
2. Erdélszky Istv., Nemes-Kér Sopronm. táp. díjpénzes.
4. Fadgyas Pál, N. Baráthi Győrm. tápint.
5. Gold Simon, Kővágó-Eörs Szalam.
6. Gyarmathy Sándor, Körmend Vasm. táp.
7. Haffner Lajos, Kölesd Tolnam. tápint. díjp.
8. Hartmann Gusztáv, Kéty Tolnam.
9. Hentz Antal, Csikvánd Győrm.
10. Jugovics Lénárd, Farád Sopronm.
11. Kis Antal, Ajka Veszprémm. tápint.
12. Kis Victor, Beleg Somogym. tápint.
13. Lőbisch Vilmos, Pápa Veszprémm. 2-dik félévben jött.
14. Renner Endre, Alhó Vasm. tápint.
15. Skita Sándor, Kis-Bér Komáromm.
16. Szakonyi Miklós, Hőgyész Vasm. díjp.
17. Tauscher Béla, Ercsény Fehérm. tápint.
18. Torkos Antal, Szombathely Vasm. díjp.

VIII-dik osztály.

1. Berzsenyi Gyula, Kőszeg Vasm.
2. Dobrovszky Kálm., Uzd Tolnam. 2-dik félben eltáozott.
3. Fodor Géza, Puszta-Kovácsi Somogym.
4. Jäger Károly, Soproni.
5. Koch János, Tolnam. tápint. 1-ső félévben eltávozott.
6. Lágler József, Kölesd Tolnam. tápint. díjp.
7. Laub Lajos, Hidas Tolnam, tápint. díjp. meghalt Junius 16-ikán.
8. Molnár Lajos, Mihályi Sopronm. tápintézeti díjpénzes.
9. Rosenfeld Mór, Soproni.
10. Schrödl Jós., Csáva Sopronm. tápint díjp.
11. Spanraft Sándor, Soproni díjp.
12. Steiner Károly, Rába-Kövesd Vasm. táp. díjp.
13. Székely József, Vásárosfalu Sopronm. tap. díjpénzes.

Általános öszveg 190. (l. a XIV sz).

XVI.

Az érettségi vizsgálatok különösen az irásbeliek Julius 24-dik napjától 28-dik napjáig fognak tartatni, a szóbeliek pedig September 24-dik és 25-dik napjain; sikerét a jövő évi tudósitvány nyilvánitandja.

A jövő oskolai év ünnepélyesen megnyittatik October 1-ső napján.

Figyelmeztetés.

A tanodai igazgatóság kötelességét teljesíti, midőn a t. cz. szülőket s helyetteseiket az „Organ. Entwurf" 59, 60 és 61-dik §. §-aira figyelmezteti, ezennel kijelentvén, hogy a jövevény tanulók felvételében, a legszígorúbb eljárást követendi. Az idézett §§-ok szerint okvetlenül szükséges:

1) hogy a leendő 1 osztálybeli gymn. növendék 9 éves mult legyen.

2) hogy, az új osk. év kezdete előtt magát mind az igazgatónál mind az illető osztálytanárnál bejelentvén, elegendő előkészültséget tanusítson, az az: a magyar német és latin olvasásban jártas legyen, anyanyelvét tisztán beszélni, könyebb mondatokban elemezni s — dictando — irni is, tudja, azonkivül a közönséges számolásban gyakoroltságot tanúsítson.

3- Mind ezekről, szinte a vallásról is, az illető volt tanítójától hiteles bizonyítványt hozzon; a gymn. igazgatójának mind a mellett joga s kötelessége, az illető tanárokkal egyetértve, felvételi vizsgát tartani s a gyöngétől a felvételt megtagadni. A kellő képesség hitelesíti a bizonyitványt; ez azokra is vonatkozik, kik más intézetekből jövén, a gymnasium akármellyik osztályába kivánnak beigtattatni.

A kik mint magán tanulók (Privatschüler) az intézetbe felvétetni kivánnak, azok kötelesek az év elején magokat az igazgatónál bejelenteni, az évi tandijt lefizetni és félévenkint a szokott vizsgákat tenni.

Az oskolai évnek második felébeni jövevények csak a felsőbbség engedélye mellet vétethetnek fel.

Király József Pál,
Igazgató Tanár.

ORSZÁGOS PEDAGÓGIAI KÖNYVTÁR ÉS MÚZEUM